

Inventarisatierapport 2018

Vogels in en om Den Haag

Telgegevens van:

Vogelrustgebieden, overige groengebieden, nestkasten, ooievaarsring-project, MUS-project

Haagse Vogelbescherming

Website:

www.haagsevogels.nl

Informatie:

Voor alle vragen over (wilde) vogels en vogelbescherming kunt u terecht op

info@haagsevogels.nl

of bij onze telefonische informatiepost:

T: 06 - 46 42 68 09

Correspondentieadres:

Heliotrooplaan 15, 2555 MA Den Haag

Contributie 2018:

leden: € 15,00 per jaar

jeugdleden tot 16 jaar gratis

lidmaatschap voor het leven: eenmalig € 250,00

Ledenadministratie:

Rob de Jong

Email: hvbledenadm@gmail.com

IBAN: NL49 INGB 0000 275200

Coördinator Veldwerk:

Boudewijn Schreiner

Email: birdeye@planet.nl

Alarmnummer milieuzaken:

Ruud van der Waard, M: 06 - 47 46 01 59

Email: rwnuthatch@gmail.com

Martin van de Reep, M: 06 - 54 75 89 50

Email: reepos@casema.nl

Adri Remeeus, M: 06 - 53 42 56 02

Email: aremeeus@ziggo.nl

Illustraties en tekening omslag:

uit Teixeira (1979), Atlas van de Nederlandse Broedvogels. SOVON (met toestemming)

Redactie: Wim Kooij, Boudewijn Schreiner

Statistiek: André Saanen

Bijlage MUS: Tom Loorij

Lay-out: Germaine Pasmans

Inhoudsopgave

Inleiding	5	Landgoed De Voorden	22
		Wilhelminapark	22
Methode van onderzoek en toelichting op de cijfers	6	Park Rozenrust	23
		Voorlinden	23
		Park Groot Haesebroek	23
Vogelrustgebieden*:		De Paauw en Bos Ruys	24
Dr. Abraham Schierbeektuin	8	Backershagen / Wiltzanck / Hartenkamp (en Paroussia)	25
Eilandjes Meer en Bos	9		
Marlot	9		
Het Litoraal Reigersbergen	10	Weidevogelmonitoring Duivenvoordse Veenzijde polder	26
Gravin van Bylandtreservaat	10		
Henk van Dongenreservaat	11	Vogelwerkgroep Solleveld	27
André van der Laantuin	12		
Ockenburgh	12	Vogelringstation Meijendel	28
Overvoorde	13		
Eendenkooi Zuiderpark	13	Vogelwerkgroep Meijendel	29
Teloverzicht vogelrustgebieden	15	Teloverzicht andere gebieden	32
Andere telgebieden:		Teloverzicht nestkastgebieden	35
Haagse Bos	17		
Clingendael	18	Ooievaars ringproject	36
Oosterbeek	19		
Arendsdorp / Oostduin	19	De nachtegaal, bijzondere soort voor Den Haag en omgeving	37
Koekamp / Malieveld	20		
Park Sorghvliet	21	MUS-project	41
Parnassia	21		

Het inventarisatierapport is gratis te downloaden via de website van de Haagse Vogelbescherming
www.haagsevogels.nl

Inleiding

Het opleveren van een inventarisatierapport van (broed) vogels in de Haagse regio is inmiddels een goed gebruik dat al meer dan 30 jaar stand houdt. In al die jaren – en ook daarvoor al – is er een schat aan gegevens verzameld. Interessante tendensen zijn waar te nemen, veelal in lijn met landelijke ontwikkelingen, maar soms zijn er ook flinke afwijkingen.

Zo roept het toegenomen aantal meeuwen in onze stad allerlei emoties op. Maar landelijk gezien valt het met die aanwas wel mee. Voor de zilvermeeuw geldt zelfs dat over heel Nederland bezien het totale aantal is gehalveerd sinds de jaren '90. En dan is er natuurlijk ook de halsbandparkiet, een 'plaag' volgens velen, een ongewenste vreemdeling die in rap tempo Nederland veroverd. Recent ook massaal opduikend in plattelandsgemeenten als Meppel, waar de soort een paar jaar terug nog nooit was gesignaleerd. Onder fruitelers hebben de brutale 'lawaaipapegaaien' weinig vrienden gemaakt. Toch zijn van deze soort de aantallen in onze eigen regio al een jaar of 10 stabiel en is in sommige terreinen inmiddels zelfs sprake van achteruitgang.

Groenminnend Den Haag ziet met lede ogen toe hoe natuur verdwijnt en bebouwing verschijnt. Voor veel vogels vermindert daarmee noodzakelijke leefruimte, maar er zijn ook profijthebbers. Een soort als de zwarte roodstaart neemt bij ons nu duidelijk in aantal toe, zeker waar de bouw nog de status kent van 'onderhanden werk' zijn ze in hun element. In het oosten van het land gaat het dezelfde zwarte roodstaart helemaal niet zo voor de wind.

Voor sommige soorten hebben we een speciale verantwoordelijkheid, zoals de nachtegaal. Van de ongeveer 6000 paartjes in Nederland broeden er 308 in Meijendel. Drie jaar eerder waren dat er nog 435, een achteruitgang van 30 procent. Verontrustend voor een soort waarvoor de duinen en zeker die van ons blijkbaar zo belangrijk zijn. Het is reden om in dit inventarisatierapport bij de soort, die velen in de lente zoveel luisterplezier bezorgt, verderop iets uitgebreider stil te staan.

Positief kunnen we berichten over de Den Haag zo symboliserende ooievaar. De parmantige vogel leek eind

jaren '70 geheel uit ons land te gaan verdwijnen maar het tij werd gekeerd door gerichte maatregelen die zijn getroffen. Ook de Haagse Vogelbescherming zet zich specifiek in voor deze karakteristieke soort waarover elders in dit rapport meer.

Broedvogelinventarisaties vormen de kern van dit rapport. De nadruk daarbij ligt allereerst op tellingen verricht onder auspiciën van de Vereniging voor Vogelbescherming 's Gravenhage en Omstreken zelf. Maar het beeld wordt sterk verrijkt met via andere tellers verstrekte informatie.

Buiten de specifieke scope in dit rapport vallen de trektellingen. Echter ook wat dat aan gaat is Den Haag een unieke stad. Langs de kust is de trek immers veel intenser dan in het binnenland. Het kan om duizelingwekkende aantallen gaan. In het najaar van 2018 zijn op de Vulkaan, het hoogste duin in het Westduinpark, maar liefst 1.167.025 (dus dik over de miljoen!) voorbijtrekkende vinken geteld, een record. En op 22 oktober vlogen daar per uur gemiddeld bijna 1000 (!) kramsvogels over. Ook dwaalgasten als vale gierzwaluw en (over zee) Kuhls pijlstormvogel en zwarte zeekoet zijn door trektellers vastgesteld.

Het is al gezegd, bebouwing rukt op (in de breedte of ook in de hoogte) en Nederland verstedelijkt in rap tempo (inmiddels 16% van het oppervlak). De methode van het Meetnet Urbane Soorten (MUS) voorziet met relatief weinig inspanning in totstandkoming van belangrijk cijfermateriaal. Een schat aan informatie over de aantallen en verspreiding van vooral algemene vogels in stedelijk gebied is het gevolg. Heel wat Haagse vogelaars (nog lang niet genoeg!) dragen hieraan bij. De resultaten staan in de bijlage.

Voor alle betrokkenen past daarom een woord van grote dank. Niet in de laatste plaats namens de vogels zelf. Voor gemeente en andere bestuurs- en beheersorganen zijn de gegevens uit het rapport van waarde bij het treffen van maatregelen –of juist het achterwege laten ervan- in een gebied waar de druk op de ruimte alsmaar toeneemt.

Wim Kooij en Boudewijn Schreiner

Methode van onderzoek en toelichting op de cijfers

Cie. Veldwerk

Binnen de Haagse Vogelbescherming worden de tellingen gecoördineerd door de commissie Veldwerk. Deze commissie organiseert ook opleidingscursussen en zorgt voor begeleiding van beginnende tellers. Jaarlijks houdt de commissie de gebieden bij die geteld moeten worden en probeert de beschikbare tellers zo goed mogelijk over de gebieden te verdelen. Hierbij wordt waar mogelijk rekening gehouden met de gebieden die beleidsmatig van belang zijn. Hoewel het tellen van de vogels natuurlijk voor een belangrijk deel voor het plezier gebeurt, houdt de commissie daarbij wel een beleidsdoel voor ogen. De vogelstand moet behouden en liefst verbeterd worden. Terreinen waar mogelijke ruimtelijke veranderingen aan de orde zijn vanwege bouwplannen of landschappelijke ingrepen krijgen daarbij prioriteit. Doorgaans zijn daar ook tellers voor te vinden. Door jaarlijks dezelfde gebieden volgens dezelfde methode te onderzoeken, kan men zien of er wijziging optreedt in het aantal vogels per soort. Als we veranderingen in aantallen ook nog kunnen verklaren, hebben we helemaal een goede basis voor vogelbescherming.

De vogelrustgebieden

De vogelrustgebieden (voorheen vogeltuinen en -reservaten) hebben tot doel het creëren van kleine centra in groengebieden. Door hun beveiliging en begroeiing zijn het productiecentra voor jonge vogels en ze verrijken het vogelleven in de omringende bossen, plantsoenen en woonwijken. Deze gebieden zijn door de gemeente in beheer gegeven aan de Haagse Vogelbescherming. Ze zijn 0,15 tot 5 hectare groot en niet toegankelijk voor publiek. Het onderhoudswerk, vrijwilligerswerk, wordt voornamelijk in de herfst- en wintermaanden verricht. Dit werk houdt in: snoeien, bijplanten, rooien, aanleg en onderhoud van takkenrillen en houtstapels (voornamelijk in wigwamvorm en rillen) en onderhoud van de afrastering. Gedurende het gehele jaar wordt gecontroleerd op vernielingen en op "insluipers". Ook het nestkastenonderhoud en de inventarisatiewerkzaamheden behoren tot de normale taken van de beheerder. De vogelrustgebieden zijn

alleen bij uitzondering en onder begeleiding van de beheerder toegankelijk. Dat zal overigens altijd buiten het broedseizoen zijn.

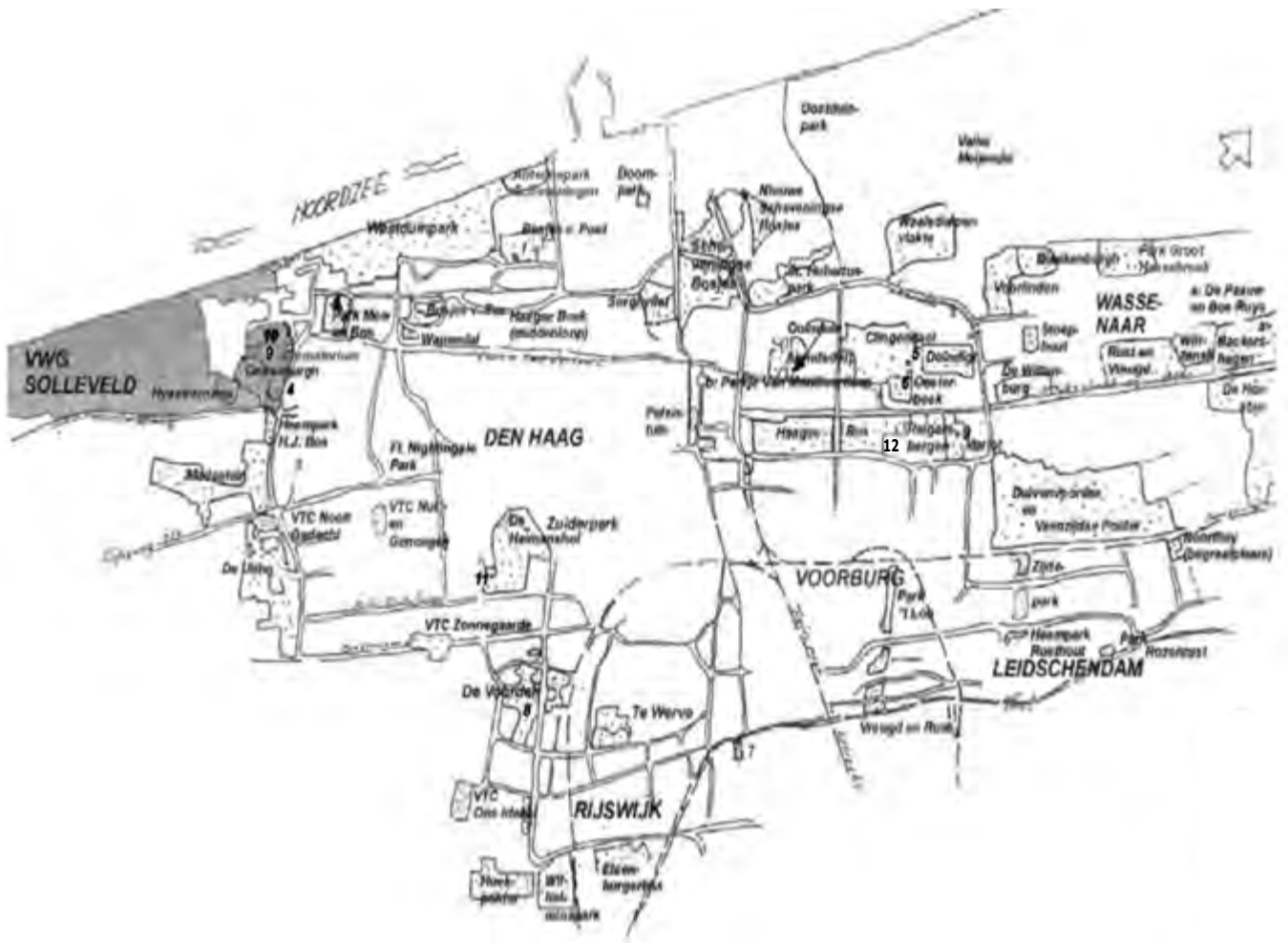
Andere gebieden

De andere gebieden die geïnventariseerd worden, lopen in grootte en aard van het terrein sterk uiteen. De duingebieden hebben een heel ander karakter dan de stadsparken, landgoederen of het stedelijk gebied. Ook de openbare toegankelijkheid verschilt. Voor het verrichten van deze tellingen wordt vaak nauw samengewerkt met andere groen minnende organisaties.

Methoden van onderzoek

Alle inventarisaties zijn op vrijwillige basis verricht in de vrije tijd van de waarnemers. Mogelijk is de gevolgde methode steeds in de verslagen gemeld. Uitgangspunt bij de tellingen is de door SOVON uitgewerkte Broedvogel Monitoring Project (BMP)-methode. Door SOVON worden de gegevens ook Benut voor landelijke monitoringdoeleinden. Alleen in de vogelrustgebieden wordt, vanwege de geringe omvang van de gebieden een iets andere methode toegepast, maar de cijfers blijven goeddeels vergelijkbaar. Veel tellers registreren ook de waargenomen soorten buiten het broedseizoen, maar niet altijd intensief. Dit houdt in, dat in de waarnemingsoverzichten van een aantal parken soms trekvogels en wintergasten kunnen ontbreken. In de waarnemingsoverzichten is een onderscheid gemaakt tussen territoriumhoudende soorten en tijdelijk verblijvende soorten. Met tijdelijk verblijvende soorten, deze zijn niet in alle gebieden bijgehouden, worden die soorten bedoeld die gebiedsbinding vertonen door het te gebruiken als voedselgebied, slaapplek of anderszins. De tellingen van de vogels per soort zijn verwerkt in tellijsten. De veranderingen in het gebied zoals groot onderhoud of ander menselijk ingrijpen, worden in het verslag vermeld. Tellijst en verslag samen geven een indicatie van de waarde van een gebied voor de vogels.

Overzicht van vogelrustgebieden gedurende de laatste decennia

1. Vogelrustgebied 'Dr. Abraham Schierbeektuin'	7. Vogelrustgebied 'Vredenoord'
2. Vogelrustgebied 'Eilandjes Meer en Bos'	8. Vogelrustgebied Overvoorde
3. Vogelrustgebied Marlot	9. Vogelrustgebied 'André van der Laantuin'
4. Vogelrustgebied Ockenburgh	10. Vogelrustgebied 'Moerasje Ockenburgh'
5. 'Gravin van Bylandt' Vogelrustgebied	11. Eendenkooi Zuiderpark
6. 'Henk van Dongen' Vogelrustgebied	12. Vogelrustgebied het Lithoraal

Vogelrustgebieden

Dr. Abraham Schierbeektuin

Oppervlakte: 0,75 ha

Beheerders: Hetty Mos, Hilde Küpfer

Veel hulp van Judith Baars, Loes Jalink
en Ap Mos

Tellingen via regelmatige waarnemingen

De maand januari was zacht en nat. Op de 18^e brak een storm los, die in de storm top tien aller tijden kwam. Grote groepen houtduiven en kauwen roesten 's winters in de tuin. Met als resultaat hele bergen poep op en naast de paden.

Op 10 februari hebben we een excursie gegeven voor de mensen die overboekt hadden in september vorig jaar.

Eind februari valt strenge vorst in. Er gaat veel voer doorheen, zoals bij iedere voorbode van het voorjaar, maar nu wordt het pas winter. Terwijl er aan de ene kant veel gevoerd wordt heb je aan de andere kant zingende heggemussen. Tevens een grote groep sijzen, die genoeg eten vindt buiten de silo's.

Tot half maart houdt de flinke vorst aan. Staartmezen hebben trek. Als ik de silo's bijvul komen er twee op een meter afstand controleren of ik wel opschiet en er genoeg in doe. Een houtsnip landt op 3 meter afstand en als hij me ziet vliegt hij gelijk weg. Jammer van de energie. Er is een flink hol onder een struik gegraven.

Waarschijnlijk door toedoen van een vos.

Op 6 maart vestigt een koppeltje heggemussen in een wigwam. Op 9 maart zien we voor de tweede keer een grote groep sijzen. De buizerd broedt weer net naast de vogeltuin, maar komt veel in de tuin foerageren.

kuifmees

Op 18 april zien we de eerste boomblauwtjes fladderen. Een vos rent die dag weg bij binnenkomst. Begin mei 3 jonge vosjes, die voor het eerst buiten mogen spelen en de dag daarop lukt het om 2 jonge vosjes te fotograferen. Het is een vogelfeest in de tuin. Gelukkig geen mereltekort. In juni na een aantal jaren de wildcamera opgehangen. Vele foto's, vooral van de jonge vosjes, allerlei soorten vogels, maar ook van een badende buizerd en een bosuil.

Ap heeft rond de drinkbak geseisd, want sommige vogels zijn niet te zien door het hoge gras en veel kleefkruid. De buizerd die net naast de tuin broedt wordt gezien, met prooi en omringd door woedende kraaien.

De zomer is ontzettend droog. Grote drukte ontstaat bij de waterbakken. Bijzondere waarnemingen worden gedaan zoals goudvink en kuifmees bij de oude drinkbak. In de loop van de droge maanden zijn per drinkbak 5 kruiwagens water gestort.

Eind juni wederom kikkerdril. Er zijn dan ook groene kikkers en 4 jonge vossen.

Op 19 september is er een excursie van wijkvereniging Vogelwijk met heel enthousiaste deelnemers. Er is een stukje over in het wijkblad verschenen.

Loes Jalink heeft het team versterkt in het najaar en komt regelmatig snoeien.

In november is er in het kader van onderzoek naar marterachtigen voor een maand een speciale wildcamera, een marterbox (in en uitloop, met wildcamera) en verschillende pijpen, met papiertjes en in het midden daarvan een soort stempelkussentje, dat de pootafdrukken van alle dieren die er doorheen lopen registreert.

Bij het schoonmaken van de nestkasten waren veel dunne nestjes. Misschien door de droogte? Ook was het broedresultaat slecht.

In de heggemussen aan de boszijde van de tuin waren weinig nesten te vinden. Tot onze verwondering waren er in het middengedeelte wel nesten. Daar vinden we normaliter nauwelijks iets.

Er ontstaat extra werk. Ap is langs het binnenhek gaan snoeien, omdat Omnigroen dat anders dan voorheen niet meer doet. Tevens is hij het verzakkende deel te lijf gegaan, zodat we daar weer een fris nieuw stuk krijgen.

winterkoning

Meer & Bos (incl. Eilandjes Meer en Bos)

Oppervlakte: ca. 1,5 ha

Beheerder: Rogier Mos

Geteld via BMP-methode en de gegevens zijn naar SOVON gestuurd (Avimap).

De tellingen van het landgoed Meer en Bos gaan met de SOVON avimap app. Omdat ik in deze app niet de gegevens kan splitsen, zit alles op één hoop en daar zijn de telgegevens van de eilandjes in verwerkt.

Vorig jaar was er vooral stormschade op de eilandjes, maar aan het begin van dit jaar is er een hele reeks bomen in Meer en Bos omgevallen. Verder heeft de gemeente aan het eind van het jaar een begin gemaakt met het wegwerken van achterstallig onderhoud en herstel van de dijkes die uit de oude landgoed inrichting zijn overgebleven.

Het eerste werk was op het ronde eiland, dat sinds 1953 als vogelrustgebied beheerd wordt.

Daar heb ik met mijn ouders flink huisgehouden in het opschot van de esdoorns en deze in rillen en wigwams verwerkt. Dit jaar heb ik voor het eerst wat duidelijker rendement gehad van de gesnoeide meidoorns. Die waren toen ik beheerder werd zo groot geworden dat ik ze meters terug heb gezet en nu hebben we dit jaar minstens 8 nesten gevonden in de diverse hagen. Het blijkt maar weer dat beheren een kwestie van een lange adem is. Het heeft meer dan 10 jaar geduurd. De eilanden zijn natuurlijk het enige rustige stukje in heel Meer en Bos en je kunt zien dat onze inspanningen tot resultaat leiden. Op het andere eiland heb ik niet heel veel gedaan dit jaar. Het was voor mij een erg druk jaar. Vooral met mijn andere vrijwilligerswerk. Ik heb daardoor ook eigenlijk te weinig tellingen kunnen doen. Als ik dit verslag schrijf is het inmiddels weer iets rustiger geworden, dus ziet het er beter uit voor 2019.

Marlot

Oppervlakte: 0,3 ha

Beheerder: Marco Simonis

Telling volgens SOVON, deze heeft betrekking op iets groter gebied: vanaf het woonhuis (Bezuidenhoutseweg) tot aan de "gracht" achter het reservaat.

Helaas begon 2018 niet goed voor het reservaat. Door een storm met uitschieters tot 130 kilometer per uur gingen er een paar reuzen van bomen om, gelukkig werd de hut niet geraakt. Onder de vogelwachters werd er een weekend gepland om de boel op te ruimen, Hetty, Ap, en Rogier Mos, Boudewijn Schreiner en Frank Kremer, dachten we. Helaas moesten we er nog een extra weekend tegenaan om de takken/stonken uit de sloot te slepen.

Er was ook extra hulp. Doordat er zoveel bomen waren omgewaaid had de gemeente een opruimactie met groot materieel en was de sloot al vrij gemaakt en was het nog alleen houtrillen maken enz.

Tijdens de pauze van de werkzaamheden nam Frank een zingende Appelvink waar. Ook op latere bezoeken is deze waargenomen, aanwijzingen voor een broedgeval.

De nestkasten waren bezet, meer door pimpelmezen, dan koolmezen. Wat ook opviel, was dat er regelmatig een havik, anders dan in eerdere jaren een sperwer, in en rond het gebied verbleef.

De buizerd en groene specht waren ook aanwezig. Door de fusiewaarden zal het om één territorium gaan, immers, ook bij Frederik Hoogerhoud in het Litoraal waargenomen.

Op een namiddag ging ik het reservaat controleren en waren de duiven erg onrustig en zaten de kraaien achter een rover aan. In eerste instantie dacht ik aan de havik, maar na wat foto's bleek het een rode wouw te zijn.

rode wouw

Het Litoraal Reigersbergen

Oppervlakte: 0,31 ha

Beheerder: Frederik Hoogerhoud

Telling: BMP en jaarrond in terrein

Het jaar wordt geopend met een cadeau voor de vogels, een kerstkrans vol vogelvoer.

Aanvankelijk genieten de mezen en de boomklevers van dit buitenkansje, maar de ochtend van 2 januari levert een totaal gesloopte krans; gaai, kraai, ekster, eekhoorn en halsbandparkiet hebben de grootste portie opgeëist. Als troost fotografeer ik een zwemmende waterral. Sijsjes komen drinken en in de elzen razen de eekhoorns elkaar achterna. Drieste sprongen en nijdige geluiden klinken in het stille bos. Het nieuwe jaar is onstuimig begonnen. Er is werk te doen, met krachtige hulp van Jaap van der Laan verplaatsen we een bos gele lissen naar de plasover. Hoogzomer blokkeerden ze het zicht op waterrallen en de badende trekvogels, dus ik ben ze liever kwijt op hun oude plek.

Om meer licht in het bos te verkrijgen moeten er nog een aantal elzen worden weggezaagd. Hierbij krijg ik hulp van Iris van Heffen, jong en sterk. De wilgen moeten op knothoogte worden teruggezet. De prachtframbozen en bessenstruiken gesnoeid, slootjes uitgebaggerd en er wordt een schutting van boomstammen opgericht zodat de wintergasten op de plas niet gestoord worden als ik naar de hut loop. De takken worden gebruikt om de ril achter het talud op te vullen. Nieuwe nestkastjes voor de spechten en de grauwe vliegenvanger zijn opgehangen. Het fancy kastje met hommelveolk is gekraakt door een koolmees, zeven jongen vlogen uit en waren altijd samen op de voerplaats te zien. Onze merels krijgen tijdelijk gezelschap van hun noorderburen, een mannetje is geringd in het midden van Finland! Vinken, sijzen en putters komen drinken en baden. De waterral nadert

waterral

via een vaste route de observatiehut tot op vier meter. Op zekere dag echter wandelt hij binnen handbereik langs de hut en verdwijnt zacht kekkerend naar het eiland. Hij is in de winter vrij stil en heeft kennelijk geen last van zijn medescharrelaars, vinken en merels lopen ongeïnteresseerd langs elkaar heen. De container met vetbollen krijgt af en toe bezoek van groenlingen.

Op 29 maart maak ik een foto van een geel muisje zo groot als mijn duimkootje. Dwergmuis volgens mijn zoogdierengids, bewoner van uitgestrekte rietvelden. Hoe komt zo'n ukkie in deze uithoek terecht? De wilde walnoten uit Frankrijk vinden gretig aftrek bij de eekhoorns, moeder rat ziet kans er een in haar bek weg te slepen en een rosse woelmuis is een kwartier bezig om er één het hol in te slepen.

Op 25 mei zet ik een nieuwe libellensoort op de gevoelige plaat: de vroege glazenmaker.

We hebben nu vijf soorten libellen en vijf juffers. Vooral de fraaie houtpantserjuffer is uitbundig aanwezig, ik tel meer dan vijftig mannetjes aan deze kant van de plas. 6 Juli, winterkoningnest in de vliegenvanger kast en 11 augustus, jonge tjiptjaf en zwartkopjes.

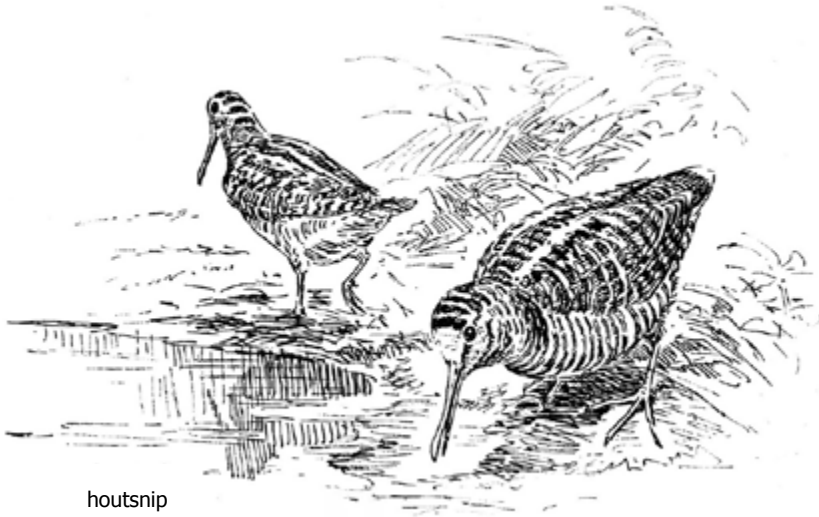
Op 15 oktober zijn de waterrallen terug, na een week hebben ze ieder hun eigen territorium en komen ze spaarzaam in zicht. Oktober en november worden gekenmerkt door een kepeninvasie, ook sijsjes, vinken, putters en koperwieken komen in groten getale baden en drinken. De boomklevers hebben een slecht broedseizoen, er zijn geen jongen. De grote bonte spechten hadden in 2017 zes jongen, nu slecht één! Ook de ijsvogel is na de laatste vorstperiode verdwenen. Januari 2019, in het riet vind ik twee nestjes van de dwergmuis. Met vijf muizensoorten en vier amfibieën, mogen we echter heel tevreden zijn met dit stukje natuur aan de rand van de stad.

Gravin van Bylandt Vogelrustgebied

Oppervlakte: 0,6 ha

Beheerders: Boudewijn Schreiner, Ingrid Megens

Het merendeel van het hoge bomenbestand in het reservaat bestaat uit essen die na de tweede wereldoorlog zijn aangeplant. Ten gevolge van de essentaksterfte is een groot gedeelte al zichtbaar aangetast door deze schimmelziekte. Een aantal exemplaren is inmiddels in een gevaarlijk stadium beland. Bij de storm van 18 januari hield ik mijn hart vast vanwege de kans dat een omvallende es het schuilhuisje of het hekwerk zou

houtsnip

vernielden. Er waaiden twee essen om die alleen schade aan de beplanting veroorzaakten.

Dat de sperwer tot de vaste bezoekers behoorde bleek weer uit de talrijke plukresten die ik door het jaar heen aantrof. Op 12 februari zat een mannetje sperwer luid kekkerend te roepen vanuit de grote haagbeuk op het open veld tegenover het reservaat.

Gedurende de vorstperiode van 20 februari tot 5 maart vond ik de plukresten van een grote Canadese gans. De afgebeten zwarte veren en een berg wit dons wezen in de richting van een vos als potentiële predator.

Een leuke "nieuwe" soort werd aangeleverd door Wim Kooij die nabij het hekwerk aan de bunkerzijde van het reservaat een grauwe vliegenvanger tegenkwam tijdens zijn inventarisatieronde van Landgoed Clingendael.

Een houtsnip die in het najaar een op het oog "vertrouwde" vlucht door het reservaat maakte, botste bijna tegen de beheerder. Na een abrupte koerscorrectie vervolgde hij zijn weg en viel een stukje verderop in. Om de houtsnippen niet op te schrikken, koos ik vaak voor een inspectierondje buitenlangs.

In opdracht van de gemeente Den Haag zijn er door Bureau E.C.O. Logisch in het najaar wildcamera's en inloopvallen geplaatst, met als doel de aanwezigheid van marterachtigen vast te stellen.

Het onderzoek zorgde voor verrassende ontdekkingen. Op de camerabeelden was o.a. te zien dat een vos de als lokaas neergelegde sardientjes snel had gevonden, maar ook dat er twee boommarters op de vissengeur waren afgekomen.

Als "bijvangst" was een hond met een opvallend rood halsbandje te zien; altijd handig om later navraag te doen bij zijn baasje. Na acute inspectie van het hekwerk werden er twee opengeknipte plekken gevonden.

De inventarisatie heeft niet volgens de BMP-methode plaatsgevonden, maar is gebaseerd op frequente observaties.

Henk van Dongen Vogelrustgebied

Oppervlakte: 0,32 ha

Beheerder: Boudewijn Schreiner

Een door de storm van 18 januari ontwortelde es zorgde voor veel schade aan de beplanting.

De in stukken gezaagde stam en takken kregen een nieuw leven in de vorm van een prachtige houtril. In een brede strook langs het hekwerk werd de prachtframboos royaal teruggezet zodat de jonge aanplant voldoende licht en ruimte kreeg.

Op de voederplek werden opmerkelijk minder merels aangetroffen dan in voorgaande jaren. Ik telde er maximaal zes, terwijl het gebruikelijke aantal rond de twintig lag. Appelvinken, hebben zich enkele keren bij de drinkpoel laten zien.

Een opgehangen wildcamera gaf interessante informatie over de aanwezigheid van onverwachte soorten. Zo bleek regelmatig 's nachts een boommarter (soms twee tegelijk) en een vos de voederplek te bezoeken en was de eekhoorn overdag een vaste gast. De camera gaf ook een aardig beeld van de vogelsoorten die tijdens mijn

zwartkop

afwezigheid langs kwamen. Zo bleek een buizerd in alle rust uit het zicht van de beheerder een badje te nemen in het poeltje. Ook een paartje zwarte kraaien durfden alleen aan de grond te komen als ik niet in het hutje zat. De camerabeelden lieten het allemaal zien.

In de zomer heb ik het door vocht aangetaste dak van het hutje in zijn geheel vervangen en van nieuwe dakbedekking voorzien.

In november werd een reusachtige beeldbepalende meidoorn compleet ontworteld en veroorzaakte een omwaaiende es lichte schade aan het hekwerk.

Op de merels na hebben zich weinig verschuivingen voorgedaan in het aantal broedvogels.

De inventarisatie heeft niet volgens de BMP-methode plaatsgevonden, maar is gebaseerd op frequente observaties.

André van der Laan Tuin

Oppervlakte: 1,5 ha

Beheerders: Marco Simonis en Frank Kremer

Telling: Observaties in het terrein

Na een aantal weken vorst in februari en maart zijn er 30 nieuwe bomen en struiken (zomereik, sleedoorn, sporkehout en Gelderse roos) aangeplant en 11 extra nestkasten opgehangen. Ook is het vernielde hekwerk door de gemeente enigszins hersteld.

Eind maart zingen de winterkoning, zanglijster en heggenmus er vrolijk op los en daarmee is duidelijk dat het begin van de lente is aangebroken.

In de zomer is het reservaat met rust gelaten en dit resulteerde in veel brandnetels en reuzenbalsemien (waar veel insecten op af kwamen) van wel 3 meter hoog. Het gebied was volledig groen geworden en de paden waren niet meer zichtbaar.

In september is het hoofdpad naar het vennetje vrijgemaakt, is er een gat gegraven op de plek waar de observatiehut moet komen en is er een vijver aangelegd. Ook zijn de houtwallen breder gemaakt en verhoogd.

bladkoning

De bosmuizen en rosse woelmuizen maken er dankbaar gebruik van. De sperwer blijkt een vaste bezoeker te zijn gezien de plukresten die er regelmatig aangetroffen worden.

Een leuke verrassing is de bladkoning die op 14 oktober een bezoekje kwam brengen in het rustgebied. In het najaar zijn er tijdens de 2 werkdagen veel meidoorns gesnoeid en zijn alle paden vrijgemaakt. Bedankt allemaal voor jullie hulp!

Van de 26 mezenestkasten waren er uiteindelijk 24 bezet: 9x koolmees, 5x pimpelmees, 1 wespennest en 9 door families bosmuisjes.

In de maand december is begonnen met het voeren van de vogels.

Ockenburgh, zijde crematorium

Oppervlakte: ca. 3,5 ha

Beheerders: Rick en Marianne Hoeing (samen met Hetty en Ap Mos)

Telgegevens: Hetty Mos (BMP-methode, de gegevens zijn naar SOVON gestuurd)

De storm van 18 januari leverde gelukkig weinig stormschade op. Een paar grote eikentakken zijn afgebroken, die in het aansluitende weekend zijn verwerkt.

In januari en februari is tijdens het werk een aantal keren de havik gehoord. Een buizerd en later de familie, zijn het hele jaar in het reservaat te horen en zien geweest. In februari een Amerikaanse vogelkers omgezaagd en daarmee een nieuwe wigwam vervaardigd. In februari viel eindelijk de kou in.

Door de kou die aan het einde van februari nog intrad ging er veel meer voer door dan normaal. Bovendien moest de vijver dagelijks opgehakt worden.

Toen de winterperiode begin maart stopte barstten binnen 2 dagen de vogels los in gezang. Op 6 maart o.a. een opvliegende houtsnip, zingende heggenmus, vinkenslag. Vrijwel bij ieder bezoek in maart waren de havik en de buizerd te horen. Dit ging door tot het eind van de maand. Daarna werd op 18 mei de havik weer gehoord. Helaas was hij vaker in een ander territorium van vwg-Solleveld te horen, dus hij wordt bij Solleveld geteld.

Begin juni had de meerkoet bij de dwarssloot 4 juvenielen. Aan het eind van de maand waren er nog twee grote over. In de vijver heeft de meerkoet ook twee jongen grootgebracht. De heggenmus liet in die periode zijn tweede zang horen.

Begin augustus bleek een enorme tak van een oude beuk

heggemus

afgebroken, die ook een eik in zijn val had meegesleurd. De doorgang was geblokkeerd, zodat er flink gezaagd moest worden. Dat heeft een aantal weekenden gekost voor alles opgeruimd was. Een deel van de dikke tak is doorgezaagd en is omgezet in twee nieuwe bankjes. Het was een enorme klus.

In het stuk langs de Ockenburghstraat zijn een paar scheef hangende esdoorns gezaagd en verwerkt. Eind november met de stokzaag de takken, die in een vork van een andere boom zijn gevallen, weggezaagd.

Overvoorde

Oppervlakte: 0,5 ha

Beheerders: Conny de Bruijn en Eric Wisse

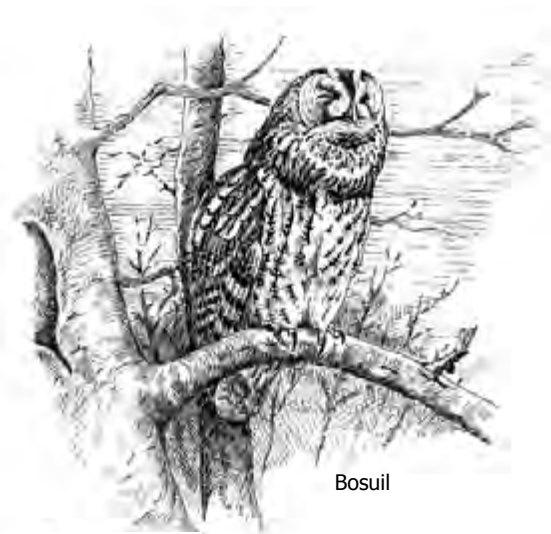
Een belangrijke stap in het beheer was het uitvoeren van de dunning door Peter Waenink en zijn collega Vincent, betaald vanuit het Duurzaamheidsfonds van de gemeente Rijswijk. Hierbij ging het om risicobomen (ook i.v.m. het naastgelegen huis en de parkeerplaats), wegzakkers aan de slootkant en ruimte voor de ontwikkeling van andere boomkronen en 'etages' in het bos. Licht voor de ondergroei is van belang voor onder meer meidoorn en bloeiende planten, die op hun beurt insecten trekken. Het hout is in het reservaat achtergebleven, ideaal voor insecten en zwammen.

Er is rekening gehouden met uitzaaiende moederbomen van esdoorn. Verder ging het er om dat het aanzicht vanaf het voetpad ook in de toekomst een beeld met grote bomen op zou leveren. Omdat het goed mogelijk is dat essentakziekte een aantal essen het leven gaat kosten is bijvoorbeeld gekozen een jonge beuk, die in de toekomst veel licht kan gaan wegnemen en weinig ondergroei kent, ook vanwege het zure blad, toch aan deze zijde te behouden. Voor iemand die het reservaat niet kent, zal de dunning niet opvallen. Tijdens een werkdag zijn er takkenrillen en wigwams gemaakt. We zijn uiteraard heel benieuwd hoe het geheel eruit

zal zien als straks alles weer in het blad staat. Overigens dank aan Aletta de Ruiters voor de aanvraag van de subsidie. Het had al met al nog wel wat voeten in de aarde, maar is uiteindelijk toch gelukt.

Behalve de roodborst heeft ook groene specht het werk al van dichtbij bekeken. Ook de bosuil durft weer rustig een plekje in te nemen. Steeds vaker zijn er plukplaatsen van roofvogels te vinden in het gebiedje. De ijsvogel zag ik het afgelopen jaar minder vaak.

De komende tijd zal Theo Hortensius de honneurs waarnemen als het gaat om de vogeltellingen.

Bosuil

Eendenkooi Zuiderpark

Oppervlakte: 1,2 ha

Contact/Beheerder: Ruud van der Waard

Telling: BMP-methode /hele jaar rond in gebied 2018

In de derde week van januari was het al vanaf maandag rotweer. Het begon om 11 uur in de ochtend met wind en regen. Aanhoudend onstuimig weer ook in de volgende dagen. Donderdag ochtend 19 januari barste de bom, code oranje ging om 9.00 uur in. Kort daarna kwam de melding code rood. Dit betekent noodweer/zware storm. Al snel bleek en kwam de melding om 11.00 uur, dat het hele OV-verkeer platlag. Overal was stormschade te zien. Dit was de tweede storm in zeer korte tijd, want op 3 januari hadden we ook al een storm die schade aanrichtte, maar die luvde rond 12.00 uur 's-middags. In mijn eendenkooi lag nog overal de rommel van deze storm. Takken, dik en dun, lang en veel, lag er overal. Enkele rietschotten lagen losgeslagen op de grond, de houten vorst van mijn schuurtje lag tien meter verder,

een flinke takkenbos versperde mijn pad en heb ik weg moeten zagen. Aan de zuidzijde van de kooi was een Italiaanse populier gesneuveld door de storm en lag over de volle lengte in de sloot.

Op 25 februari heb ik mijn eerste rondleiding in de eendenkooi gedaan. Ik had weer een gezellig groepje mensen met veel belangstelling voor de werking van de kooi en zijn historie.

Op 9 april heb ik mijn eerste ronde gedaan om de reigernesten te inventariseren. De stormen hebben weer de nodige nesten uit de bomen doen waaien. Er is niet veel meer van over. Nog maar 14 bouwsels, waarvan slechts 4 bezet. Door de aanhoudende slecht weer periode en ziekte van mijzelf ben ik pas laat begonnen dit jaar. De kooi staat nog vol met narcissen, speenkruid en het fluitenkruid is ook al aardig ontwikkeld.

Op 4 juni heb ik weer een telling gedaan. Het was mistig weer. De voorafgaande zonnige periode, welke gevolgd werd door flinke regenbuien, heeft de ondergroei in de kooi explosief doen toenemen. Het fluitenkruid staat overal vol met zaad en de brandnetels staan als een haag van 2 meter hoog in de randen langs het pad en de sloten. Zangers waren bijzonder actief, want ze lieten luid en duidelijk van zich horen, het waren voornamelijk de merels en de zanglijsters. Op de paden waren veel kleine kikkertjes van circa 2 cm. te zien.

Op 13 juni deed ik een volgende telling. De ochtend begon windstil. Tegen 6 uur begon het te waaien en het nam flink toe. Bij het eerste daglicht was er nog hemelsblauw zichtbaar, maar na 6 uur trok het dicht en ontstonden er donkergrijze wolken. En toch bleef het droog. Rond 6.30 uur was het ineens weer windstil en kwam het hemelsblauw weer gedeeltelijk tevoorschijn. Ook de vogels hebben gereageerd op dit weerbeeld, door tijdelijk aanzienlijk minder zang te produceren, uiteindelijk herstelde het weer en de vogelwereld pakte de draad weer op door weer volop hun liedjes te laten horen. Op donderdag 12 juli deed ik mijn laatste telling dit seizoen. Wat een sombere start van de dag was dat. Geen vogel te horen. Een en al grijze bewolking rond 5.30 uur. (zonsopkomst 5.34 uur) Alleen enkele zanglijsters laten zich horen en een keer de boomklever. Verder nog het gekraak van de blauwe reigers, het gemekker van de reigerjongen hoog in de bomen en het zachte ruisen van de wind. Om mij heen een grote groene vegetatiemassa. De paden zijn grotendeels dicht gegroeid door de brandnetels en het hoge fluitenkruid. De vijver ligt helemaal dicht met eendenkroos, verder weg het geluid van een Turkse tortel, een houtduif een zwartkop en slechts wat overvliegende meeuwen.

meerkoet

Inventarisatie van Vogelrustgebieden in 2018								
	Dr. Abraham Schierbeektuin	Marlot Vogelrustgebied	Ockenburgh Vogelrustgebied	Gravin van Bylandt Vogelrustgebied	Henk van Dongen Vogelrustgebied	André van der Laantuin	Eendenkooi Zuiderpark	Litoraal Reigersbergen
Dodaars	-	-	-	tijd	tijd	-	-	-
Fuut	-	-	-	tijd	1	-	-	-
Roerdomp	-	-	-	-	-	-	-	tijd
Grote Zilverreiger	-	-	-	-	-	-	-	tijd
Blauwe Reiger	tijd	tijd	tijd	tijd	tijd	tijd	7	tijd
Knobbelzwaan	-	-	tijd	tijd	tijd	-	-	-
Grauwe Gans	-	-	-	tijd	tijd	-	-	tijd
Canadese Gans	-	-	tijd	tijd	-	-	1	-
Nijlgans	-	-	tijd	tijd	tijd	-	tijd	tijd
Smient	-	-	-	-	-	-	-	tijd
Krakeend	-	-	-	tijd	tijd	-	tijd	tijd
Wintertaling	-	-	-	tijd	tijd	-	-	tijd
Wilde Eend	-	tijd	1	1	1	tijd	7	tijd
Slobeend	-	-	-	tijd	tijd	-	-	-
Kuifeend	-	-	-	tijd	tijd	-	-	-
Havik	-	tijd	tijd	-	-	-	-	tijd
Sperwer	-	tijd	-	tijd	tijd	tijd	tijd	tijd
Buizerd	tijd	tijd	1	tijd	tijd	tijd	tijd	tijd
Torenvalk	-	-	-	-	tijd	-	-	-
Boomvalk	tijd	-	-	-	-	-	-	-
Waterral	-	-	-	-	-	-	-	tijd
Waterhoen	-	-	1	1	1	-	1	1
Meerkoet	-	-	2	1	1	-	3	1
Watersnip	-	-	-	-	-	-	-	tijd
Houtsnip	tijd	tijd	tijd	tijd	tijd	tijd	tijd	tijd
Kokmeeuw	-	-	-	-	-	-	-	tijd
Stormmeeuw	-	-	-	-	-	-	-	tijd
Kleine Mantelmeeuw	-	-	-	-	-	-	-	tijd
Zilvermeeuw	-	-	-	-	-	-	-	tijd
Holenduif	1	-	2	tijd	tijd	-	3	-
Houtduif	2	-	6	2	2	tijd	3	1
Halsbandparkiet	tijd	tijd	2	tijd	tijd	tijd	1	tijd
Bosuil	tijd	tijd	-	tijd	tijd	-	tijd	-
Gierzwaluw	tijd	-	-	-	-	-	-	-
IJsvogel	-	-	-	-	tijd	-	-	tijd
Groene Specht	tijd	tijd	tijd	1	tijd	tijd	1	1
Grote Bonte Specht	1	tijd	5	1	1	tijd	1	1
Kleine Bonte Specht	-	-	-	-	-	-	-	1
Winterkoning	5	2	10	4	3	2	8	2
Heggenmus	4	1	2	4	3	1	5	3
Roodborst	3	3	3	5	5	1	4	2
Merel	5	2	7	4	4	3	8	3
Kramsvogel	tijd	-	tijd	tijd	-	-	-	tijd

Inventarisatie van Vogelrustgebieden in 2018 (vervolg)								
	Dr. Abraham Schierbeektuin	Marlot Vogelrustgebied	Ockenburgh Vogelrustgebied	Gravin van Bylandt Vogelrustgebied	Henk van Dongen Vogelrustgebied	André van der Laantuin	Eendenkooi Zuiderpark	Litoraal Reigersbergen
Zanglijster	2	1	3	2	1	1	5	1
Koperwiek	tijd	tijd	tijd	tijd	tijd	tijd	tijd	tijd
Zwartkop	5	3	5	5	4	1	4	3
Tjiftjaf	4	1	4	2	4	-	1	1
Bladkoning	-	-	-	-	-	tijd	-	-
Goudhaantje	tijd	tijd	tijd	tijd	tijd	tijd	-	tijd
Vuurgoudhaantje	tijd	tijd	tijd	tijd	tijd	tijd	-	-
Grauwe Vliegenvanger	-	-	-	1	-	-	-	-
Staartmees	tijd	tijd	1	1	1	tijd	tijd	tijd
Glanskop	-	tijd	-	3	2	-	-	1
Kuifmees	tijd	-	-	-	-	-	-	-
Pimpelmees	5	4	7	7	4	2	3	3
Koolmees	7	5	10	7	6	4	5	1
Boomklever	tijd	tijd	3	1	1	-	1	tijd
Boomkruiper	1	tijd	2	1	1	tijd	1	1
Gaai	1	tijd	1	1	-	tijd	-	tijd
Ekster	tijd	tijd	1	1	tijd	tijd	1	tijd
Kauw	tijd	tijd	2	tijd	tijd	tijd	3	tijd
Zwarte Kraai	-	tijd	1	tijd	tijd	tijd	2	tijd
Vink	1	tijd	3	2	2	tijd	1	tijd
Keep	-	tijd	-	tijd	tijd	-	tijd	tijd
Groenling	1	-	-	-	-	-	tijd	tijd
Putter	tijd	-	-	tijd	tijd	-	-	tijd
Sijs	tijd	tijd	-	tijd	tijd	-	tijd	tijd
Grote Barmsijs	-	-	-	-	-	-	-	tijd
Appelvink	-	tijd	-	-	tijd	-	-	-
Goudvink	tijd	-	-	-	-	-	-	-
Totaal territoria	48	22	85	58	48	15	80	27
Totaal soorten	36	34	36	49	48	28	36	53
w.v. met territoria	16	9	25	23	20	8	25	17
w.v. tijd. verblijvend	20	25	11	26	28	20	11	36
Waargenomen, maar niet meegenomen in bovenstaande inventarisatie!								
Vlaamse Gaai	-	-	-	-	1	-	-	-

tijd = tijdelijk verblijvend
+ = wel territoria, aantal onbekend
- = niet waargenomen

Andere telgebieden

Haagse Bos

Oppervlakte: 85 ha.

Contactpersonen: Wim Kooij, Frederik Hoogerhoud

Het winterstaartje leverde zoals we in het Haagse Bos gewend zijn een indrukwekkende hoeveelheid watervogels op de vanwege de ontstane ijsvlakte zo beperkte oppervlakte aan overgebleven open water. Bijvoorbeeld een zestal dodaarzen dat zich daar bevond, een soort die we in het stedelijk groen toch zelden in groepen aantreffen. Opvallend is ook dat de smienten, de laatste jaren wel vaste wintergast op de omliggende velden, zich nu ook (in wakken in) de Bosvijver ophouden. Op 4 maart waren er tevens 7 wintertalingen aanwezig. Twee dagen later was het een ooievaar die de aandacht trok, parmantig rondstappend door het smalle strookje gras langs de kleine vijver, duidelijk een publiekstrekker.

Dat de ijslaag voor sommige vogels toch net iets te lang aanhield, werd bevestigd door de ijsvogel. Of liever doordat deze in de rest van het jaar goeddeels verstek liet gaan. Het kleurrijke schepseltje, dat zo veel vogelharten sneller doet kloppen, is na de vorstperiode nauwelijks nog waargenomen. Op 26 augustus wel een losse waarneming en pas daarna weer in de laatste dagen van het jaar toen enkele malen een langscharend exemplaar werd gemeld. De afgelopen jaren werden met zekerheid broedsels vastgesteld, maar wanneer de stand een gevoelige klap krijgt te verwerken gelden het Haagse Bos en omliggende terreinen blijkbaar toch als B-locatie (of minder). In de wintermaanden waren er verder enkele waarnemingen van vanaf de waterrand opvliegende grote gele kwikstaarten. Dat zien we de laatste jaren steeds vaker.

Op het water is buiten het broedseizoen de slobeend hard op weg de status van meest voorkomende watervogel te veroveren. Op 8 november verbleven er alleen al op de Bosvijver 80 stuks (en daarnaast ook 54 krakeenden en 50 kuifeenden). In deze periode ook aantallen van 40 smienten, dat lijken er echt elk winterhalfjaar meer te worden.

Vermeldenswaardige waarnemingen van heel andere soorten zijn die van de zwarte roodstaart, zingend aangetroffen tussen februari en mei. Steeds meer vuurgoudhanen die worden gemeld en bovendien

gedurende een langere periode tot laat in het voorjaar (nu tot eind april). Een baltende kleine bonte specht tussen 4 en 10 april leek geen blijvertje. Dit gold ook voor een zingende fluitser op 8 mei. En ook voor de zingende nachtegale eind april en nog eentje in juni gold dat de luisteraar aangenaam verrast was maar aanwijzingen voor daadwerkelijk vestigen ontbraken. Midden augustus waren er vrijwel dagelijks waarnemingen van oeverlopers. Op 3 september 2 appelvinken, op 5 september 4 en op 12 september 8. De trefkans op roofvogels blijft in elk jaargetijde aanzienlijk. Van de buizerd broedde zeker 1 en waarschijnlijk 2 paar, ook een paartje sperwer in de buurt van Chateau Bleu had een nest. Op 19 maart werd ook een dode sperwer aangetroffen.

Het uitdunnen van het bos in de vroege herfst heeft bij nogal wat omwonenden kwaad bloed gezet. Er werd in opgehangen pamfletten onder andere gewaarschuwd voor het ontstaan van heuse kapvlaktes. Nu zijn er inderdaad aardig wat open plekken ontstaan, gevolg van het feit dat Staatsbosbeheer vooral essen verwijderd vanwege de essentaksterfte. Op al deze plekken heeft vrijwel onmiddellijk daarna (gevarieerde) nieuwe aanplant plaatsgevonden. Dat hadden overigens best iets grotere exemplaren mogen zijn dan de petieterige sprietjes die nu zijn geplaatst. Zeker in de wetenschap dat hiervoor subsidie uit het Shell buitenfonds is ontvangen. Shell en Staatsbosbeheer werken samen aan extra boomaanplant omdat bomen CO2 opslaan. Met dit initiatief hoopt

buizerd

de multinational de enorme CO₂-uitstoot enigszins te compenseren. Op korte termijn is het er dan ook niet fraaier op geworden. Zeker in de winter lijkt door de openheid ook het autolawaai van omliggende wegen een stuk dichterbij te zijn gekomen, wat een flinke smet kan geven op de natuurbeleving.

Toch straalt de gekozen aanpak vertrouwen en deskundigheid uit. Het bos zou op termijn beter af kunnen zijn, zodra de nieuwe aanplant tot enige wasdom komt kan de variatie toenemen. Gaan de vogels daar ook van profiteren? Daarover valt pas meer zinnigs te zeggen wanneer over enkele jaren weer een integrale inventarisatie plaatsvindt (zoals in 2016/2017).

Clingendael

Oppervlakte: 55 ha

Contactpersoon: Wim Kooij

Het statige landgoed blijft/ blijkt met zijn grote variatie elk jaar weer een garantie voor een grote soortenrijkdom. De avifauna van het oude Duinbos heeft geheel andere karakteristieken dan die van het altijdgroene Sterrenbos (ook wel rododendronbos genoemd). En het open karakter rond het Huis Clingendael en de waterpartij oefent weer andersoortige aantrekkingskracht op dan de grasvelden en weilanden rond de boerderij. Om met deze laatste te beginnen: hoewel een exacte inventarisatie lastig blijft lijkt de boerenzwaluw het goed te doen. Vermoedelijk gaat het om 6 tot 8 paar. Ook de witte kwikstaart heeft gebroed, juvenielen bleven tot ver in het najaar tussen de ezels en koeien rondlopen. De putter voelt zich hier eveneens thuis. Jaarrond werden vele waarnemingen gedaan en begin juli werd (eenmalig) een

groepje jongen gezien, gevoerd door de liefhebbende ouders.

Rond de Hollandse Tuin lijkt de groenling bezig met een comeback. Dit is verheugend nieuws omdat de soort de laatste jaren nogal geteisterd is door de ziekte 'Het Geel', veroorzaakt door de parasiet *Trichomonas gallinae*. In deze omgeving vestigden zich in ieder geval 2 paar, terwijl er in voorgaande jaren daar weinig groenlingen zijn gesignaleerd. De vink doet het, verspreid over het terrein, ook goed. Met 14 paar lijkt nog steeds sprake van een stijgende lijn.

Clingendael ontpopt zich steeds meer tot een spechtenparadijs. Dat komt vrijwel geheel op het conto van de grote bonte specht, verantwoordelijk voor tenminste 15 paar. Van de groene en de kleine bonte allebei toch ook 1 paar. Voor met name de laatste is dit een welkom en bevredigend resultaat, immers geen jaarlijkse broedsoort. Ook met 'de blauwspecht', beter bekend als de boomklever lijkt het goed te gaan.

De sperwer nestelde weer in het Sterrenbos en in de Bosjes van Zanen werd jaarrond de buizerd gezien. Of er ook echt gebroed is kon niet worden vastgesteld. Tussen 19 april en 6 mei werd de nachtegaal meerdere malen gehoord, sindsdien waren er alleen nog maar waarnemingen in de iets wijdere omgeving van het terrein.

Eind september/ begin oktober wederom een influx van bladkoningen. Voorheen incidenteel opgemerkt als doortrekker, de laatste jaren is het in de vroege herfst eigenlijk altijd weer raak. Ook van de vuurgoudhaan in die periode veel waarnemingen. Wie dit jaar wel vrijwel geheel ontbrak was de ijsvogel. Tijdens de vorstperiode, op 25 februari, werd nog een exemplaar waargenomen. Daarna werd er geen teken van leven meer gegeven.

sperwer

torenvalk

Oosterbeek

Oppervlakte: 10 ha

Contactpersoon: Wim Kooij

Ofschoon in de beleving van de wandelaar één aangesloten groengebied toch even apart aandacht voor Oosterbeek. Van een echte inventarisatie is geen sprake geweest, maar er is helaas wel aanleiding voor het plaatsen van een noot van zorg. De forse landschappelijke ingreep is door de gemeente gepresenteerd als 'groencompensatie' van de nabij verrezen Amerikaanse Ambassade dreunt nog steeds door. De inventarisatie in 2015, direct na de make-over, wees reeds uit dat het aantal broedvogels als gevolg hiervan met één derde is teruggelopen. Er zijn helaas geen aanwijzingen dat het aantal weer oploopt. Voor struweelbroeders heeft het vrij toegankelijke gedeelte nog steeds weinig te bieden, een schril contrast met het hier ook gesitueerde Van Dongenreservaat. Het is fantastisch om eerder in dit inventarisatierapport te kunnen lezen hoe goed het beheer van Boudewijn Schreiner en Ingrid Megens uitpakt voor heel wat dankbare vogels.

Een bijzonderheid blijft de ook dit jaar weer broedende torenvalk. Dankbaar is ook in het verslagjaar weer gebruik gemaakt van de speciaal met mensenhanden bevestigde huisvesting, bovenin de treurbeuk op het veld naast de vijver. In de vijver zelf was dit jaar weer een nest te vinden van de knobbelzwaan en bij het eiland dat van een fuut.

Arendsdorp-Oostduin

Oppervlakte: 17 ha

Contactpersoon: Wim Kooij

Waar het smaldeel Oostduin voorheen de grootste vogeldichtheid kende is dat gaandeweg verschoven naar Arendsdorp. Helaas is dat niet omdat Arendsdorp nu meer vogels herbergt, maar precies.....het ligt geheel aan de afname in Oostduin. Daarvoor zijn vier hoofdoorzaken aan te wijzen:

- Sinds honden in Oostduin niet meer behoeven te worden aangelijnd heeft transformatie plaatsgevonden tot één groot uitreengebied
- Het creëren van nieuwe paden, vooral in het achterland van rusthuis Oostduin, ooit geliefd bij zangertjes (zelfs de fluitier heeft er gebroed) en ooit min of meer vaste winterverblijfplaats van de houtsnip
- Het afscheid van vele majestueuze bomen, met name de ontmanteling van twee beukenlanen, die een gevoelige tik heeft opgeleverd voor de hollenbroeders
- Het 'ontsluiten' van de bosjes rond de sterk in omvang toegenomen speeltuin, zich eveneens vertalend in minder territoria van zangertjes en andere struweelvogels

In de fase van schrijven van dit verslag is onrust ontstaan vanwege een oproep van grote buurman Shell om ideeën te spuien 'het park' anders in te richten rekening houdend met wensen van (potentiële) gebruikers. Out of the box- ideeën worden zeer aangemoedigd. Gedacht zou kunnen worden aan onder andere de aanleg van een sportveld. De initiatiefnemers gaan voorbij aan het feit dat alleen binnen het kader van het bestemmingsplan en het beheerplan eventuele wensen ten gehore kunnen worden gebracht. Wordt hopelijk niet vervolgd...

Toch blijft het voormalige landgoed (in de beleving van velen nu steeds meer een 'park') een bezoekje waard. Opvallend waren de vele goudhaantjes het hele jaar door en uiteindelijk ook in ieder geval 1 broedgeval. Van de staartmees waren dat er zelfs 2. Vlakbij het Goetlijfpad werd eind mei een paartje gezien met net uitgevlogen jongen. Fantastisch om dat te mogen aanschouwen. Vader en moeder knobbelzwaan brachten 8 jongen groot en gingen in de zomer het gehele terrein op tournee om bewonderende blikken te verzamelen. Sommige hollenbroeders houden braaf stand of nemen zelfs wat in aantal toe. Van de holenduif konden 3 territoria worden geregistreerd, van de glanskopmees 3 en de boomklever 5. Daar staat tegenover dat de

staartmees

ooit zo talrijke kauw dat aantal niet meer haalt, dat de halsbandparkiet nu achteruit gaat en, de grote bonte specht na enkele gloriejaren een stapje terugdoet, de groene specht is maar één keer waargenomen en de spreeuw inmiddels de status van wintergast voert. Buiten het seizoen blijft het leuk watervogels spotten. Op 8 december konden naast de usual suspects zowel krakeend (64) als ook kuifeend, tafeleend, slobbeend, mandarijneend, fuut en dodaars worden genoteerd. Met een geoefend oor was het begin oktober op meerdere dagen mogelijk om een bladkoning op het spoor komen. Door de zomer die maar geen afscheid wenste nemen waren sommige zomervogels nog lang actief. Tjiftjaffen werden nog zingend waargenomen tot 17 oktober en rondscharrelend tot ruim een maand later. Tenminste 1 (vrouwje) zwartkop bleek ervoor gekozen te hebben om helemaal niet meer te vertrekken. Die werd nog tot na de kerst waargenomen. Steeds vaker wordt ook de appelvink waargenomen, met aantallen oplopend tot 17 exemplaren. Je botst er niet zomaar tegen op, maar met hun bescheiden geluid verraden ze soms hun aanwezigheid hoog in de bomen, vaak beuken. Steeds minder vaak wordt de goudvink opgemerkt. Op de laatste dag van het jaar niettemin een ontmoeting meteen fraai mannetje, die als een soort portier aanwezig was bij de ingang aan de Floris Grijpstraat.

Koekamp / Malieveld

Oppervlakte: 18 ha
 Contactpersoon: Wim Kooij
 Telling: BMP-meethode

Er staan wat landschappelijke ontwikkelingen te wachten, met name in de oksel van de Prins Clauslaan en de Bezuidenhoutse weg. Voor het eerst vond een gebiedsdekkende inventarisatie plaats van alle

broedvogels. Het gaat daarbij om het gehele terrein van Staatsbosbeheer, dus inclusief Malieveld en de daaromheen staande bomen (en sloot langs de Zuidhollandlaan).

Niet geheel verrassend blijkt het eerdergenoemde deel, dat ontsloten zal worden voor het publiek qua aantallen het meest vogelrijk. Dat dit geen verbazing behoeft te wekken heeft te maken met de dichtheid van het struweel, dat als een magneet werkt voor merel, winterkoning, roodborst en ook de goudhaan vond hier nestgelegenheid. Het is jammer dat het fietspad dat de gemeente heeft voorzien, ondanks bezwaren van omwonenden en groenverenigingen, niet iets kan worden verlegd. Het voorstel betrof slechts een verplaatsing van ongeveer 60 meter. Nu zal afgraving plaatsvinden en een deel van de waterloop worden verlegd. Een vermijdbaar litteken.

Het terrein waar de herten vrij rondlopen kent om voor de hand liggende redenen een iets lagere dichtheid. Maar in de eeuwenoude eiken broedt niettemin van alles. Het is een paradijsje middenin de stad voor holenbroeders, waaronder de grauwe vliegenvanger. Ook de staartmees is hier als broedvogel vastgesteld.

grauwe vliegenvanger

Opvallend is dat dichtbij elkaar een territorium van zowel de bosuil als de buizerd werd vastgesteld. Van de bosuil is deze reëel, net uitgevlogen jongen werden op 2 april vlakbij het woonhuis gesignaleerd. Op 25 juli werd een dode bosuil gevonden.

Voor de buizerd geldt dat de horst van de gesignaleerde vogels vrijwel zeker aan de andere kant van het Haagse Bos was gesitueerd.

Vinkachtigen doen het goed, 5 territoria van de gewone vink, 2 van de groenling en dan was er nog de putter, enkele keren waargenomen in het broedseizoen maar net niet tijdens reguliere bezoeken.

De vele watervogels, vooral aan de stationszijde, hebben zich goed voortgeplant. Opvallend was hoe het een paartje nijlganzen verging, dat er vroeg bij was en al op 5 februari met pullen werd waargenomen. Vrijwel alle jongen konden er doorheen worden gesleept toen eind februari de vorst inviel en er gedurende meer dan twee weken alleen een paar kleine wakken waren. Door voorbijgangers is toen overigens actief bijgevoerd. Een bijzonder stel vormde een Canadese met een Indische gans. Dit intercontinentale duo kreeg 11 jongen, snel geslonken tot 4 die nog in leven waren en slechts eentje die het nieuwe jaar heeft gehaald. Later trok een Canadese gans op met een brandgans, met 12 jongen. Het werd steeds verwarrender. In het zomerhalfjaar waren verder ook lange tijd 13 (andere) brandganzen aanwezig, deze waren onafscheidelijk van elkaar en vertoonden geen enkel territoriumgedrag. Van de kauw werden (slechts) 5 nestholten gevonden maar soms zijn ze in duizelingwekkende aantallen aanwezig. Tot over de 2000 zijn er geteld (geschat...), die bijeenkomen op het terrein gebruiken als voorverzamelplaats om vervolgens naar het nabijgelegen Voorhout over te steken. Ook halsbandparkieten verzamelen zich soms met vele honderden in nauwelijks een handjevol bomen. Houtduiven zijn vooral op de grond met indrukwekkende hoeveelheden present, in alle jaargetijden maar vooral in de donkere maanden. Op 28 december wordt zelfs een aantal van 280 gemeld. En ook de stadshuil weet het terrein te vinden. Vooral direct tegenover het station waar ze massaal worden bijgevoerd. Op die momenten zijn doorgaans ook zilverkok- en kleine mantelmeeuwen er als de kippen bij.

Park Sorghvliet

Oppervlakte: 22,5 ha

Contactpersonen: Erik Evers, Hetty Mos

Telling: BMP-methode, digitale gegevens naar SOVON gestuurd

Januari was een warme en natte maand, met op de 18^e een enorme storm, die in de top 10 van alle geregistreerde stormen kwam te staan.

Eind februari valt de winter in. Twee vrouwtjes havik gingen in de strijd voor een man. Regelmatige paringen. Wie wint?

Half maart is de lente eindelijk begonnen maar eerst nog een koud weekend en snijdende wind. Op 2 maart bevindt zich een houtsnip bij de Parnassusberg. Dan ook een groep sijzen. 5 Nijlgans gaan naast de Beek de strijd

havik

aan om de holte in een nestboom. Die dag ook een paar havik, allebei aan het roepen.

Begin april heeft man havik een kraakeend geslagen en 'panklaar' bij zijn dame afgeleverd. Ze zit nu te broeden. Tevens een zingende goudhaan.

In april meerdere waarnemingen van mandarijneenden, op 10 april meldt een bezoeker een totaal van 5 in de Beek. In die periode ook regelmatig waarnemingen van glanskoppen. Op 25 april verblijft nog een vrouwtje kraakeend.

Vanaf eind mei in geen maanden regen gehad van enige betekenis. Het is de aanloop naar de warmste en droogste zomer ooit en ook de herfst verloopt droog en warm.

Eind mei komt boswachter Erik Evers bij een telling een reebok tegen. Niet de enige waarneming, In september is deze nog steeds aanwezig.

De haviken hebben dan inmiddels succesvol 4 jongen grootgebracht In augustus worden nog waarnemingen van een wespindief en een ijsvogel gedaan.

Parnassia (Den Haag)

Telling verricht door Adri Remeus

BMP-methode, digitale gegevens naar SOVON gestuurd

In Kijkduin en rond Ockenburgh is inmiddels de uitvoering gestart voor grootschalige woningbouw tot aantallen van rond de 10.000. Dat er in deze regio voor de behoefte aan ruimte ook naar het terrein van Parnassia aan de Monsterse weg zou worden gekeken was geen verrassing. Hier ligt echter wel 4,6 ha gemengd loofbos met een hoge ecologische waarde. Een terrein met in het voorjaar veel stinsenplanten, waar veel (water)vleermuizen voorkomen en de tjiftjaf en zwartkop het al jaren erg naar hun zin lijken te hebben.

Eén en ander is reden geweest voor eenmalige BMP-monitoring in het kader van een natuurtoets conform de natuurbeschermingswet. Door een goede lobby zijn de geplande nieuwbouwplannen op het terrein van Parnassia gelukkig al grondig aangepast en bleef het groen – in ieder geval vooralsnog- grotendeels gespaard.

De inventarisatie levert al met al een gevarieerd beeld op. Al met al hoge aantallen van in totaal 34 broedvogels. Waaronder maar liefst 24 territoria van de reeds genoemde zwartkop en 14 van de tjiftjaf. In het broedvogeloverzicht keren ook predatoren als havik en buizerd terug. Aan de andere kant van het spectrum treffen we de kleine karekiet, grauwe vliegenvanger en staartmees.

Landgoederen De Voorden (Rijswijk)

Oppervlakte: 49,4 ha

Contactpersoon: Theo Hortensius

Telling: BMP-methode

De landgoederen Overvoorde, Steenvoorde en De Voorde vormen een samenhangend geheel en liggen op de grens van Den Haag en Rijswijk en zijn onderdeel van de landgoederenzone van Rijswijk. In een hoek van Overvoorde ligt een vogelrustgebied. Hiervan wordt elders verslag gedaan.

In 2018 zijn de 3 landgoederen wederom integraal geteld volgens de BMP-methode. Er is in de broedperiode 10 keer geteld. Hierbij is dit jaar gebruik gemaakt van het SOVON-programma Avibase. De gegevens zijn na autoclustering doorgestuurd. De telgegevens hebben uitsluitend betrekking op de periode februari t/m juni. De soortensamenstelling van de vogels is niet wezenlijk veranderd ten opzichte van 2017. Er zijn ook geen grote schommelingen te melden in de aantallen territoria van de broedvogels. Boomklever, staartmees en sperwer hebben zich in 2018 weer wat nadrukkelijker laten zien. De kolonie blauwe reigers ligt verspreid over alle 3 de parken waarbij wel een zekere clustervorming optreedt. De kolonie is apart geïnventariseerd. Totaal werden 46 nesten geteld waarbij van 41 nesten kon worden vastgesteld dat deze bezet waren. Dat is een lichte daling ten opzichte van 2017 toen 46 nesten bezet waren. Het ooievaarsnest in de reigerkolonie in park De Voorde is in een storm uit de boom gewaaid. De ooievaars hebben nog een poging gedaan om opnieuw te beginnen maar ook dit nieuwe nest is verdwenen. Eén van de ooievaars is nog wel gesignaleerd met nestmateriaal

blauwe reiger

maar een nieuwe nestlocatie heb ik niet gevonden.

De bosuil heb ik niet waargenomen of gehoord maar de bewoners van de voormalige boerderij in Overvoorde vertelden dat de uil waarschijnlijk domicilie in het achterliggende reservaat heeft gekozen.

Vóór het broedseizoen is op veel plaatsen de struiklaag verwijderd.

Het voormalige conferentieoord Overvoorde is verbouwd en heet nu hotel brasserie Hoevevoorde. Op de website is sprake van het voornemen om op het nabijgelegen open veld evenementen te organiseren. Dit zou voor het bos een grote verstoring met zich mee brengen; zeker wanneer deze evenementen in het broedseizoen plaats vinden.

Ook voor het Landhuis De Voorde zijn plannen in de maak om dit te renoveren en geschikt te maken voor een horecaonderneming. Het is niet denkbeeldig dat voor het creëren van parkeerplaatsen groen moet verdwijnen. Een aantal hondenbezitters die de staat van het park ter harte gaat verzamelt nog altijd trouw iedere dag tijdens hun ronde veel verspreid liggende troep en informeert de autoriteiten over vernield parkmeubilair en achtergelaten groot vuil. Tegenwoordig is de smartphone-app BuitenBeter heel effectief om grof zwerfvuil snel te melden aan de gemeente.

Wilhelminapark (Rijswijk)

Van dit terrein is geen verslag maar wel een BMP-telling. In totaal 28 broedvogels, waarvan de merel met 10 de meest algemene is. Ook de groene specht siert de lijst.

Park Rozenrust (Leidschendam)

Oppervlakte: ca. 2,1 ha
Contactpersoon: Ria Hoogstraat
Telling: BMP-methode en digitaal met programma SOVON
Beheerder: gemeente Leidschendam-Voorburg

Nestcontrole is in het vroege voorjaar uitgevoerd, daarbij zijn geen nesten ontdekt.

Eind januari is een groepjes putters en staartmezen waargenomen in het park, die staan niet op de tellijst.

In de periode tussen 13-3 en 30-5 hebben we 10 bezoeken aan het park gebracht, te weten: in de vroege ochtend 3 x in maart, 4 x in april en 1 x in mei.

vroege avondtelling 2 x in mei. Op die avonden zijn foeragerende gierzwaluwen waargenomen.

Op 27 maart telden we de eerste tiftjaf, op 3 april de eerste zwartkop.

We zagen op 8 mei een mandarijneend in de waterpartij, waarschijnlijk afkomstig van de burens. De Nijlganzen waren vaak in het gezelschap van een Kaapse eend.

halsbandparkiet

Er wonen groepjes halsbandparkieten in het park, die zijn moeilijk te tellen want ze staan laat op en gaan vroeg slapen. Ze broeden er wel, we ontdekten een nest in de oude wilg.

Dit jaar zijn er geen nestkastjes gecontroleerd, we vonden ze de laatste jaren steeds leeg. Gezien het beperkte gebruik van de nestkastjes hebben we niet de indruk dat dit wat toevoegt: de mezen broeden meer buiten de kastjes dan erin.

Voorlinden (Wassenaar)

Oppervlakte: 39 ha
Contactpersoon: Aenne Jaarsveld
Telling: BMP-methode

Er is geen verslag, wel een tellijst. De invloed van de toegenomen recreatie als gevolg van de komst van het museum eind 2016 blijft een punt van zorg.

Het is voorts al enige tijd onduidelijk wat er gaat gebeuren met de 270 parkeerplaatsen waarvoor geen vergunning is afgegeven.

Groot Haesebroek (Wassenaar)

Oppervlakte: 11 ha
Contactpersoon: Arris Jan van Ekris
Telling: BMP-methode

Van 16 februari tot en met 25 mei is er 9 keer geteld volgens de BMP instructie.

Buiten de broedvogelperiode is het landgoed een enkele keer bezocht.

Op 19 oktober zijn de nestkasten geïnventariseerd, geïnspecteerd en schoongemaakt. Een aantal nestkasten is bijgeverfd en enkele nestkasten zijn met een extra spijker steviger aan de boom vastgezet.

Het broedvogel bezettingspercentage van de nestkasten is met 86% vijf procent meer dan in het vorig jaar.

Ten opzichte van het vorig jaar zijn er drie nieuwe broedvogel soorten: de grote Canadese Gans met 2 territoria (1 bezet nest en 1 paar met 3 pullen is waargenomen), de groenling met 2 territoria en de meerkoet met 1 territorium.

Ten opzichte van een jaar eerder nam het aantal territoria van de merel en de zanglijster allebei met 1 toe, van de vink met 2 en de koolmees met 3.

Minder territorium zijn vastgesteld van wederom de roodborst, nu 5 paar. In het jaar 2008 en 2009 waren dat er nog 10, van 2010 tot en met 2015 nog 8 en in 2016 waren het er 7. Opvallend was dat van de roodborsten die wel zijn vastgesteld een paartje weer met succes in de lantaarn een nest had gemaakt, gebroed en jongen heeft grootgebracht.

De zwartkop en wilde eend hadden 1 territorium minder en de pimpelmees ging met 2 achteruit.

Geen enkel territorium, in tegenstelling tot eerdere jaren, hebben de groene specht, een jaar eerder nog 2, en de buizerd.

Man en vrouw bosuil werden op 16 februari gezien en gehoord en daarna ook op alle 8 andere teldagen. Er is

goudhaan

besloten op het terrein een nieuwe schuur met bosuil nestkast te bouwen.

Een langdurig gekkerende havik werd op 2 maart gehoord. Behalve de heggemus zong toen geen enkele zangvogel.

Op 6 april, ook vroeg in de ochtend, een vrouw buizerd drie maal tamelijk laag boven het landgoed zien vliegen. Daarna zijn geen havik of buizerd meer waargenomen.

Op 14 maart 3 goudhanen mooi horen zingen (uitsluitende waarnemingen), waarbij opviel dat 1 goudhaan een octaaf lager zong.

Eind april niet expres een slapende hinde ree wakker gemaakt en 8 mei een bok en hinde ree gezien. Ook de roodbruine eekhoorn is enkele malen waargenomen.

Op de Grote Weide graast al enige jaren een kudde schapen. In het vroege voorjaar is het altijd weer mooi daar om de eerste lammetjes te zien.

De Paauw en Bos Ruys (Wassenaar)

Oppervlakte: 12 ha

Contactpersoon: Aris Jan van Ekris

Met dank aan Johan van Gogh voor de broedgegevens van de ijsvogel.

Er is van 6 maart tot en met 25 mei 7 keer geteld volgens de BMP instructie. Buiten de broedvogel tijd is het park enkele keren bezocht.

Vier januari 2019 zijn de nestkasten geïnventariseerd, gecontroleerd en schoongemaakt.

Drie nieuwe nestkasten met een nieuw vierkant aluminium vierkant buisje als ophangpunt boven en 2 gegalvaniseerde afstandhouders aan de onderzijde zijn tegen de boom vastgezet op de plaats van de gedemonteerde versleten kasten.

Deze driepuntsophang constructie met vierkant buisje in

plaats van houten achterkant is meer stabiel en minder slijtage gevoelig. De Haagse Vogelbescherming heeft deze nieuwe kasten zelf gemaakt.

Er zijn een aantal nestkasten bijgeverfd. Het bezettingpercentage van de nestkasten is ook dit jaar weer hoog met 93%.

Ten opzichte van het vorig jaar zijn er meer territoria voor de merel (+2) die nu met 11 weer op gelijke hoogte is met het gemiddeld aantal broedvogelterritoria in de periode vanaf 2000.

Ook +2 geldt voor de winterkoning en de houtduif. De goudhaan, zanglijster en wilde eend hadden 2 territoria meer en voor de koolmees een toename van 4 territoria. Terug van in 2017 even weggeweest (+2) is de vink en 1 territorium meer geldt voor staartmees, tuinfluitier en waterhoen. De mandarijneend wordt al sinds 2014 in het landgoedpark gezien en kan inmiddels tot de broedvogelterritorium houdende watervogels van de Paauw gerekend worden.

Minder territoria hebben de boomkruiper, zwartkop, heggemus, wilde eend, telkens 1 en de grote bonte specht ging in aantal 4 achteruit.

Geen territorium meer voor de grote lijster, holenduif, groene specht en bosuil.

Ten opzichte van het vorig jaar zijn er evenveel broedvogelsoorten maar het totale aantal territoria is met 4 gegroeid.

De gemeente Wassenaar voert groot onderhoud uit op de Paauw en ook het aangrenzende Backershagen/Wiltzanck/Hartenkamp. Buitenplaats de Paauw en bijbehorend park worden weer in oude luister hersteld.

tuinfluitier

Backershagen/Wiltzanck/Hartenkamp (en Paroussia)

Oppervlakte: ca. 24 ha

Contactpersoon: Arris Jan van Ekris

Van 27 februari tot en met 4 juni is er vier keer geteld volgens de BMP instructie.

Buiten de bezoekerperiode zijn de landgoederen een enkele keer bezocht.

De nestkasten van Paroussia zijn 4 januari 2019 geïnventariseerd, geïnspecteerd, schoongemaakt.

Een aantal nestkasten zijn bijgeleverd. Een pimpelmees-nestkast was helemaal versleten en daarom vervangen door een nieuwe HVB-kast die met een aluminium vierkant buisje boven plus 2 gegalvaniseerde steunpunten beneden aan de boom vastgezet is. Het nestkastbezettingspercentage is 70% wat 10% meer is dan in het vorig jaar.

Ten opzichte van het vorig jaar zijn 4 broedvogelterritoria meer voor de houtduif, 3 voor vink, pimpelmees en heggemus en telkens 1 voor, tuinfluit, boomklever, zanglijster, zwartkop en grote Canadese gans.

Van een comeback is sprake voor kauw (8) en ook de buizerd, brandgans, boerderijgans en boerderijend (ook wel soepgans en soepeend genoemd) hadden een territorium.

Achteruitgang werd geconstateerd bij de veelal

insectenetende boomkruiper (-3) en goudhaan (-2).

Minder ook voor de grote lijster (-1) en nijlgans (-2).

Helemaal geen territorium meer hebben de staartmees, halsbandparkiet en krakeend, vorig jaar alle nog 1.

Ten opzichte van het vorig jaar zijn er 19 meer territoria en 2 meer soorten.

De groenling is net buiten het telgebied grens en datumgrenzen waargenomen.

Op 8 april werden een man en vrouw bosuil gezien en op 22 mei een bosuil-jong.

Incidenteel is een witte kwikstaart gezien en dat geldt ook voor de keep. De scholekster is helemaal niet meer gezien.

Kort na de broedperiode van de knobbelzwaan is een paar met 6 pullen gezien. Enige tijd later, op 19 augustus, is in dezelfde vijver een koppel heel schuwe knobbelzwanen met maar 2 juvenielen waargenomen. De ijsvogel in de Paauw zou weleens dezelfde kunnen zijn als die van Backershagen/Wiltzanck/Hartenkamp en Meiland.

De vriendelijk gestelde vraag de hond (of honden) tijdens de vogelbroedtijd a.u.b. aangelijnd te houden wordt steeds meer beantwoord met 'waarom moet ik de hond aan de lijn houden?' Steeds meer mensen beroepen zich erop dat het gedoogd wordt om honden los te laten lopen. Ik zal heel blij zijn als er meer surveillance in Backershagen/Hartenkamp /Wiltzanck georganiseerd wordt.

grote lijster

Duivenvoordse-Veenzijdse polder

Monitoring weidevogels 2018 Duivenvoordse-Veenzijdse polder

Contactpersoon: Adri Remeus

Resultaten over de afgelopen 14 jaar														
Soort	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Knobbelzwaan	5	6	4	4	5	1	1	5	5	1	1	1	0	1
Bergeend	0	0	1	1	0	0	0	1	0	0	2	1	1	2
Krakeend	11	15	13	18	21	32	27	31	30	27	28	17	20	8
Zomertaling	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0
Slobeend	7	3	2	3	4	3	3	1	2	6	2	1	0	3
Kuifeend	8	7	10	9	6	11	9	10	20	12	10	6	6	5
Tafeleend	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Scholekster	23	21	17	17	14	23	22	14	15	11	6	4	3	2
Kievit	40	39	38	35	39	32	41	32	28	31	44	35	11	9
Grutto	9	10	9	8	11	6	8	6	9	14	11	10	2	0
Wulp	3	2	3	3	2	4	1	2	6	5	3	3	1	2
Tureluur	16	11	12	10	13	17	16	10	9	25	12	8	6	5
Graspieper	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0

Enkele opmerkingen per soort

Knobbelzwaan

Fors in aantal teruggelopen maar na in 2017 helemaal te zijn verdwenen nu weer 1 paar.

Bergeend

De bergeend lijkt zich wat vaster te vestigen in de polder, en het gaat niet meer voornamelijk om territoriaal gedrag; op 7 juni 2018 zwom in de Veenwatering een paartje met 8 pulli. Deze soort vertoont een voorkeur voor de nabijheid van opstallen.

Krakeend

De terugval in 2016, die haaks stond op de landelijke trend, leek in 2017 omgebogen te worden. Het jaar 2018 leverde echter het slechtste resultaat tot nu toe. Dit in weerwil van de landelijke trend van deze soort, die juist een toename laat zien (i.t.t. de wilde eend).

Zomertaling

Dit blijft een incidentele broedvogel.

Slobeend

De slobeend, die ook landelijk afneemt, bleef in 2017 voor het eerst niet als broedvogel achter. Dit jaar waren er echter weer drie territoria, alle in de buurt van de Schenk.

Kuifeend

Na een gestage afname vanaf 2013 lijkt de kuifeend zich nu op een lager aantal te stabiliseren. De afname ligt overigens in lijn met de landelijke trend.

Tafeleend

Incidentele broedvogel, met één paar in 2016.

Scholekster

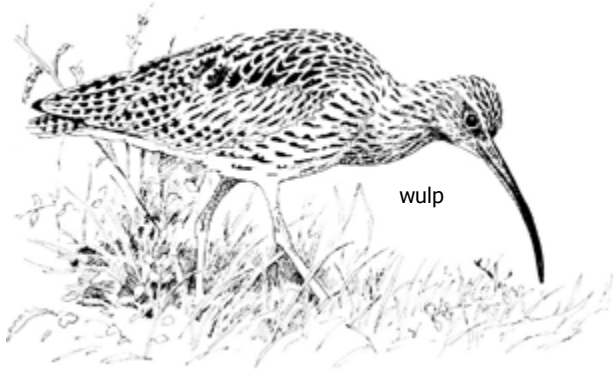
De omschrijving 'vijf voor twaalf' lijkt nu voor deze soort te gaan gelden. Nog slechts twee paartjes houden het vol, waarbij tevens de indruk is ontstaan dat zij geen jongen hebben

Kievit

Landelijk wordt een sterke achteruitgang van de kievit gemeld. In deze polder was vooral de achteruitgang van 2016 naar 2017 wel heel opvallend. Of er nu sprake is van een afremming van de achteruitgang, zal de toekomst moeten leren. Dat laat onverlet dat een aantal van slechts 9 territoria (met maar één paar dat, afgaande op het gedrag, jongen heeft geproduceerd) een laagterecord is

Grutto

Helaas, de grutto heeft in 2018 de polder verlaten.

In april waren nog twee paartjes aanwezig, maar die waren begin mei vertrokken. Dit fenomeen trad ook op in enkele andere polders. In de Raaphorstpolder waren begin april ook twee paar aanwezig, die na 1 mei niet meer werden waargenomen. In de Oranjepolder (ten noorden van Duivenvoorde) liep het aantal van vijf paar uiteindelijk terug naar twee, waarvan één paar jongen wist groot te brengen.

Waarschijnlijk speelt een optelsom van landelijke problemen (agrarische intensivering, landbouwgiften, stikstofemissie en sterke afname biomassa insecten een sleutelrol in de achteruitgang van (weide)vogels.

Wulp

In maart waren drie paartjes aanwezig, waarvan er twee bleven. Eén daarvan liet bij een telling op 4 juni 2018 alarmgedrag zien, hetgeen op de aanwezigheid van pulli wijst.

Tureluur

De afnemende trend over de jaren 2014 t/m 2017 lijkt in 2018 af te remmen, maar de situatie blijft kritisch. Wel toonden op 4 juni 2018 vier van de vijf paartjes duidelijk alarmgedrag, hetgeen op pulli wijst.

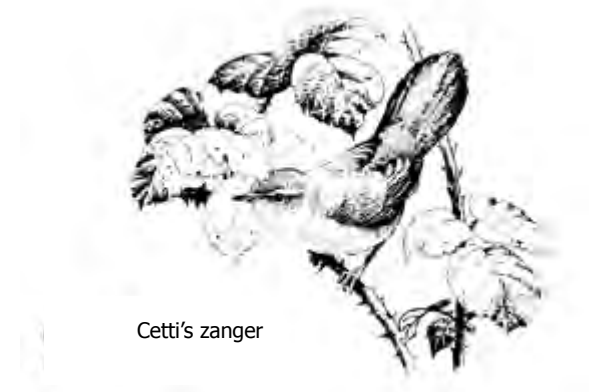
Graspieper

Incidentele broedvogel.

Vogelwerkgroep Solleveld

Coördinator: Ton van Schie

Een ambitieus beheerplan wordt uitgevoerd in dit kwetsbare duinterrein aan de zuidkant van Den Haag. In de eerste zojuist afgesloten fase van 5 jaar was er vooral aandacht voor de dynamiek van de zeereep. In de inmiddels gestarte tweede beheerplanperiode (tot 2023) geldt ondermeer als ambitie om de omvang van vochtige kalkrijke duinvalleien en kalkrijke grijze duinen verder uit te breiden. Daarnaast is het streven om de kwaliteit van een groot aantal habitattypen te verbeteren. Het voortzetten en gericht inzetten van begrazing en verwijderen van duindoorn behoren tot de maatregelen. Om het effect van de maatregelen te kunnen monitoren helpt het zeer dat de vogelaars van Solleveld (inclusief Hyacintenbos) al vele jaren een gebiedsdekkende inventarisatie uitvoeren. Net als in 2017 werden bijna 1800 territoria in het terrein geteld. Het aantal soorten maakte een opwaartse sprong van 68 naar 75. Tot de herintreders behoorde de voor het duin zo karakteristieke tapuit. Voor wat betreft de spreeuw was ook sprake van een terugkeer met overigens slechts 1 territorium. Dit magere aantal staat in schril contrast tot de enorme aantallen die buiten het broedseizoen vaak aanwezig zijn.

Ook de fraaie goudvink siert dit jaar de lijst net als de bonte vliegenvanger. Geheel nieuw maar niet onverwacht maakte de Cetti's zanger zijn opwachting en gelijk konden 2 territoria worden genoteerd. Op het water zijn nieuw de bergeend (2), mandarijneend, brandgans en waterral. De aalscholver gaat iets achteruit maar blijft met 250 paar veruit de meest algemene broedvogel, de merel (114) en winterkoning (101) bevinden zich op grote afstand. Knobbelzwaan, kuifeend en grote lijster verdwenen van het toneel. En een flinke tik ook voor de sprinkhaanrietzanger: van de 4 territoria in het voorafgaande jaar bleef niets over.

Vogelringstation Meijendel

Vincent van der Spek/ Rinse van der Vliet

Als de eerste ringdag van het jaar het hoogste aantal vogels voor een sneeuwloze winterdag ooit oplevert (100 vangsten) en daar zelfs een zeldzaamheid bij zit (een witstuitbarmsijs), kan dat gerust een vliegende start van het jaar worden genoemd. Daarmee de positieve lijn die aan het einde van het verder karige 2017 werd gevonden, doorgetrokken.

Mede dankzij twee late koude-invalen in maart werden nog voor de start van het (kwantitatief redelijk goede) broedonderzoek CES vier jaarrecords aangescherpt of geëvenaard. Aanhoudend zomerweer – met de grootste droogte in ruim 40 jaar – zorgde voor een grote hoeveelheid geschikte vangdagen. Voor het eerst in jaren was er dispersie van mooie aantallen jonge nachtegalen. Het najaar was qua weer wisselvalliger, maar er waren evengoed voldoende vangmogelijkheden.

De aantallen gekraagde roodstaarten, cetti's zangers en bladkoningen vielen op en de goudhanen kwamen opvallend laat, maar hoewel onderhoudend was het najaar verder tamelijk voorspelbaar: geen uitschieters, geen grote invasies en nauwelijks opvallende soorten

(wel werd de tweede bosuil ooit geringd). November stond in het teken van de Spreeuw: wij droegen bij aan een internationaal onderzoek. Het veldwerk voor een DNA-onderzoek naar tjiftjaffen werd afgerond. Het jaar eindigde met weer (wat) barmsijzen met daarbij – verrassend genoeg – wéér een witstuitbarmsijs. Daarmee was de cirkel van 2018 rond. Uiteindelijk ringden we op 100 vangdagen (een record deze eeuw) verspreid over alle maanden 6.086 vogels en vingden we 710 geringde vogels terug (11,7%). Van tien soorten vingden we niet eerder zoveel exemplaren, en van twee soorten werd het jaarrecord geëvenaard.

Met 81 soorten plus een ondersoort was het met de diversiteit heel aardig gesteld: het gemiddelde voor de periode 2008-2017 ligt op 78. Er ontbraken wel enkele soorten die we normaliter (vrijwel) jaarlijks ringen, zoals ekster, snor, keep en – voor het eerst sinds de herstart in 2000 – goudvink. Buiten Meijendel werden in de regio nog eens 373 vogels van 12 soorten geringd. Drie van deze soorten werden niet ook in Meijendel geringd. Bij elkaar opgeteld werden door de stichting daarmee 6.459 vogels van 85 taxa van een ring voorzien.

Vogelwerkgroep Meijendel

In 2018 broedden maar liefst 92 soorten met in totaal 8148 territoria. De aalscholver pakte de koppositie weer terug van de fitis en heeft nu maar liefst 921 territoria (komend van 738). De kolonie in Meijendel begon met één broedvogel in 1988. In 1992 waren het er 21 en in 1993 een ruime verdubbeling naar 44. Aanvankelijk was de kolonie gehuisvest in het zuidelijke gedeelte niet al te ver van de watertoren. Door de toenemende aantallen vond verspreiding plaats en zijn er inmiddels zes kavels waar ze broeden.

De fitis zakte fors terug van 760 naar 506. In 1990 waren er zelfs nog 1329 broedparen. Stabiël op de derde plaats staat de vink. Kort daarachter koolmees, merel en zwartkop, overigens alle met een dalend aantal territoria. En snelle stijger is de appelvink: in het eerste jaar van dit decennium geen broedvogel en nu staat de teller inmiddels op 17. Iets soortgelijks geldt voor de putter: tot 2011 incidentele broedvogel, nu 12 paar. Een relatieve nieuwkomer die terrein verliest is de ijsvogel. In 2015 nog 7 paar, nu teruggevallen naar 2.

De complete 'ranglijst' is te vinden op <https://www.vwg-m.nl/werkgroep/jaarlijst.asp?jaar1=2018&jaar2=2018&sort=ranking>

Staatsbosbeheer en Dunea hebben in de winter 18/19 op grote schaal dennen verwijderen uit het Ganzenhoekbos.

Het 32 hectare grote bos had volgens beide organisaties onderhoud nodig om vitaal te blijven. Daarom zijn 2100 bomen gekapt. Dit is uiteindelijk een compromis geweest, aanvankelijk was een grotere ingreep voorzien.

Het bos is een restant van de grootscheepse aanplant in de jaren '30, een werkgelegenheidsproject dat tevens diende om het stuivende zand in toom te houden. Echter deze dennen komen oorspronkelijk hier niet voor. Beide organisaties willen ze zo veel mogelijk plaats laten maken voor inheemse loofbomen en struiken. Anderen wijzen op het gevarieerde karakter van de Ganzenhoek en behoud van esthetische aspecten die veel waardering genieten van bezoekers.

Het dennenbos is met name in trek bij de elders in het duin schaarse kuifmees. Hier bevinden zich ook relatief veel goudhaantjes en buiten het broedseizoen worden ook veel kruisbekken gezien. In de eerste helft van oktober werkt de Ganzenhoek bovendien als een magneet op de bladkoning.

In Hollands Duinen nummer 73 vanaf pagina 46 is een uitgebreid verslag te vinden van de broedvogeltellingen in 2018.

Verder vanaf pagina 6 een mooi in memoriam over Jan Oppentocht, founding father (in 1958) van de vogelwerkgroep Meijendel, Jan was ook enige jaren bestuurslid van de Haagse Vogelbescherming. Zie <https://www.dunea.nl/duinen/magazine-hollands-duinen>

spreeuw

Tabel 1. Territoria-aantallen in Meijndel in 2018 vóór en na correctie voor dubbel tellingen alsmede in het licht van ontwikkelingen sinds 1990.

Ecologische groep	Soort ¹	Aantal territoria		Percentage dubbel-tellingen	Rang ² 1990-2018 (29 jaar)	Meijndel		Nederland	
		voor correctie	na correctie			Trend ³ 1990-2017 ^a	Trend ³ 2008-2017 ^a	Trend ³ 1990-2017 ^b	Trend ³ 2008-2017 ^b
Soorten van open water	Dodaars	39	31	21%	18	↓	→	↑	→
	Fuut	28	14	50%	27	↓	→	↓	→
	Knobbelzwaan	12	8	33%	3	↑	→	↑	↓
	Grauwe gans	74	39	47%	4	↑	→	↑	→
	Soepgans	2	2	0%	1	↑	→	↓	↓
	Canadese gans	20	11	45%	5	↑	→	?	?
	Nijlgans	20	14	30%	5	↑	→	↑	↑
	Bergeend	1	1	0%	14	↓	→	↑	↑
	Krakeend	34	22	35%	25	↓	↓	↑	↑
	Wilde eend	63	38	40%	27	↓	↓	↓	↓
	Soepeend	4	4	0%	15	→	↓	↓	↓
	Slobeend	2	2	0%	18	↓	→	↓	→
	Krooneend	43	23	47%	5	↑	→	↑	→
	Tafeleend	52	29	44%	21	↓	↓	→	↑
	Kuifeend	66	35	47%	28	↓	↓	↑	→
	Meerkoet	155	114	26%	27	↓	→	→	→
	Ijsvogel	2	2	0%	5	↑	→	↑	↑
Totaal	617	389	37%	26	↓	↓	?	?	
Soorten van riet en andere verlandings-vegetaties	Roerdomp	4	2	50%	7	↑	↑	↑	↑
	Waterral	7	7	0%	15	→	→	↑	↑
	Waterhoen	12	12	0%	23	↓	→	↓	→
	Blauwborst	17	15	12%	4	→	→	↑	↑
	Rietzanger	20	19	5%	2	→	→	↑	↑
	Kleine karekiet	162	154	5%	26	↓	→	↑	↑
	Rietgors	22	20	9%	27	↓	→	↑	→
Totaal	244	229	6%	25	↓	→	?	?	
Soorten van pionier-vegetaties en ruigten	Scholekster	2	2	0%	11	↓	→	↓	↓
	Kleine plevier	5	3	40%	3	↑	→	↑	↑
	Zilvermeeuw	1	1	0%	3	→	→	↓	↓
	Witte kwikstaart	18	17	6%	1	↑	↑	↓	→
	Paapje	1	1	0%	3	↓	→	↓	↓
Totaal	27	24	11%	7	↓	→	?	?	
Soorten van grazige vegetaties	Kievit	13	7	46%	20	↑	→	↓	↓
	Tureluur	1	1	0%	3	→	→	↓	↓
	Graspieper	37	32	14%	8	→	→	↓	→
	Totaal	51	40	22%	12	→	→	?	?
Soorten van struiken en struwen	Fazant	1	1	0%	24	↓	↓	↓	↓
	Winterkoning	342	301	12%	18	→	→	↑	↑
	Heggenmus	344	300	13%	28	↓	→	↓	→
	Roodborst	217	193	11%	21	↓	→	→	↑
	Nachtegaal	308	266	14%	29	↓	→	↓	→
	Roodborsttapuit	65	61	6%	4	↑	→	↑	↑
	Merel	421	364	14%	11	↑	→	↑	→
	Zanglijster	148	121	18%	2	↑	↑	↑	↑
	Sprinkhaanzanger	23	21	9%	29	→	↓	↑	↑
	Bosrietzanger	23	22	4%	14	↓	→	→	→
	Braamsluiper	98	78	20%	24	→	→	→	↑
	Grasmus	419	363	13%	27	→	↓	↑	↑
	Tuinfluit	152	132	13%	1	↑	↑	↓	↓
	Zwartkop	385	333	14%	2	↑	↑	↑	↑
	Fitis	506	469	7%	29	↓	↓	↓	↓
	Staartmees	51	35	31%	29	↓	→	↓	↓
	Kneu	49	37	24%	18	↓	↑	↓	↑
	Goudvink	12	11	8%	29	↓	↓	↑	↑
	Totaal	3564	3108	13%	29	↓	→	?	?

Tabel 1 (vervolg)

Ecologische groep	Soort ¹	Aantal territoria		Percentage dubbel-tellingen	Rang ² 1990-2018 (29 jaar)	Meijndel		Nederland	
		voor correctie	na correctie			Trend ³ 1990-2017 ⁴	Trend ³ 2008-2017 ⁴	Trend ³ 1990-2017 ⁵	Trend ³ 2008-2017 ⁵
Soorten van boomgroepen, open bos en bosranden	Aalscholver	921	921	0%	1	↑	↑	↑	→
	Groene specht	26	18	31%	17	↓	↓	↑	↑
	Boomleeuwerik	129	104	19%	3	↑	↑	↑	↑
	Boompieper	74	66	11%	10	↑	↑	↑	↑
	Gekraagde roodstaart	136	119	13%	13	→	↑	↑	↑
	Spotvogel	1	1	0%	12	→	→	↓	↑
	Ekster	16	15	6%	29	↓	→	→	↑
	Zwarte kraai	46	42	9%	29	↓	↓	→	↓
	Groenling	20	18	10%	2	→	↑	↑	↑
	Putter	12	11	8%	2	→	↑	↑	↑
	Totaal	1381	1315	5%	2	↑	↑	?	?
Soorten van opgaand, gesloten bos	Havik	5	4	20%	5	↑	→	↑	→
	Sperwer	2	1	50%	10	→	→	↓	→
	Buizerd	16	12	25%	2	↑	→	↑	↑
	Houtsnip	3	2	33%	11	↓	→	↑	↑
	Holenduif	17	16	6%	7	→	→	↑	↑
	Houtduif	71	61	14%	28	↓	↓	↓	↓
	Halsbandparkiet	13	13	0%	5	↑	→	↑	↑
	Bosuil	8	6	25%	19	↓	→	↓	→
	Ransuil	2	2	0%	2	→	↑	↓	→
	Grote bonte specht	120	88	27%	2	↑	→	↑	↑
	Kleine bonte specht	19	17	11%	2	↑	↑	↑	↑
	Grote lijster	7	6	14%	1	↑	↑	↓	→
	Fluiter	1	1	0%	9	↓	→	↓	→
	Tijftjaf	379	327	14%	24	→	→	↑	↑
	Goudhaan	20	20	0%	2	↑	→	↑	↑
	Vuurgoudhaan	3	3	0%	1	→	→	↑	↑
	Grauwe vliegenvanger	16	16	0%	1	→	↑	↓	→
	Glanskop	63	51	19%	10	↑	→	→	→
	Kuifmees	6	5	17%	10	→	→	↓	→
	Zwarte mees	3	3	0%	11	→	→	↓	↓
	Pimpelmees	249	204	18%	11	→	→	↑	→
	Koolmees	445	361	19%	14	↓	→	↑	↓
	Boomklever	26	24	8%	1	→	→	↑	↑
	Boomkruiper	95	86	9%	3	↑	↑	↑	↑
	Wielewaal	3	3	0%	20	↓	→	↓	→
	Gaai	81	54	33%	26	→	↓	→	→
	Kauw	16	16	0%	28	↓	↓	→	↑
Spreeuw	13	13	0%	25	↓	→	↓	→	
Vink	487	420	14%	1	↑	↑	↑	→	
Appelvink	17	14	18%	1	↑	↑	↑	↑	
Totaal	2206	1849	16%	8	→	↑	?	?	
Soorten van bebouwing en overige	Turkse tortel	1	1	0%	8	→	→	↓	↓
	Koekoek ⁶	24	9	63%	25	↓	→	↓	↑
	Boerenwaluw	15	15	0%	3	→	↑	↑	↑
	Huismus	18	18	0%	5	↓	↑	↓	→
	Totaal	58	43	26%	5	↓	↑	?	?
Alle groepen	Totaal	8148	6997	14%	23	↓	↑	?	?

¹ In rood de Rode Lijst-soorten (Van Kleunen e.a. 2017).

² Groen staat voor een goed jaar (rangorde < 10), rood voor een slecht jaar (rangorde > 20)

³ ↑ = significante toename, ↓ = significante afname, ⇔ = stabiel.

⁴ Significantie ($p < 0,05$) van toe- of afname in Meijndel op basis van een rangcorrelatietoets (Spearman 1904) tussen de jaren en de jaarlijkse territoriumaantallen.

⁵ Landelijke trend zoals door Sovon vastgesteld ('Trends broedvogels 2017', dat als Excel-bestand is te downloaden vanaf www.sovon.nl).

⁶ Extra correctie op het aantal territoria (na correctie voor dubbelstellingen) i.v.m. de beschikbaarheid van waardvogels (Hooijmans 2006).

Inventarisatie van andere gebieden in 2018

	Koekamp	Arendsdorp	Park Sorghvliet	Crematorium Ockenburgh	Solleveld	Pamassia	ATV Zonnegaarde	Overvoorde	De Voorden	De Voorde en Steenvoorde	Vredenoord	Wilhelminapark	Voorlinden	Groot Haesebroek	Backershagen, Wiltzanck, Hartenkamp	De Paauw en Bos Ruys	Duivenvoorde en Veenzijdse polder	Park Rozenrust
Dodaars	tijd	tijd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fuut	1	1	-	-	4	1	-	2	2	-	-	-	-	-	1	1	-	tijd
Aalscholver	-	-	tijd	-	250	-	-	-	tijd	-	tijd	-	-	-	tijd	-	-	-
Roerdomp	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Blauwe Reiger	tijd	tijd	tijd	tijd	-	-	tijd	5	41	24	tijd	-	-	tijd	tijd	tijd	-	tijd
Ooievaar	-	-	-	-	-	-	-	-	tijd	-	tijd	-	-	-	-	-	-	-
Knobbelzwaan	1	1	-	-	2	-	-	2	2	-	-	-	-	-	1	-	1	-
Indische Gans	tijd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Grauwe Gans	tijd	-	-	-	6	1	-	-	-	-	-	-	2	-	1	tijd	-	-
Canadese Gans	2	tijd	tijd	-	7	-	-	-	tijd	-	1	-	1	2	3	-	-	-
Kleine Canadese Gans	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	tijd	-	-	-
Grote Canadese Gans	1	-	-	-	2	1	-	1	-	-	-	-	-	-	tijd	-	-	-
Brandgans	tijd	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Nijlgans	2	2	2	-	6	3	tijd	6	8	2	tijd	1	2	1	2	2	-	1
Mandarijneend	-	tijd	tijd	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	tijd
Bergeend	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-
Krakeend	tijd	tijd	tijd	-	3	1	-	1	1	-	-	1	4	-	tijd	tijd	8	-
Wintertaling	tijd	tijd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Wilde Eend	2	4	1	tijd	9	9	2	4	6	2	2	6	4	1	4	3	-	3
Slobeend	tijd	tijd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	tijd	-	3	-
Tafeleend	tijd	tijd	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kuifeend	tijd	tijd	tijd	-	5	-	-	1	1	-	2	-	-	-	tijd	tijd	5	-
Wespendief	-	-	tijd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Havik	-	-	1	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	tijd	-	tijd	-	-
Sperwer	tijd	tijd	-	-	-	-	tijd	-	tijd	-	tijd	-	-	-	tijd	tijd	-	-
Buizerd	1	tijd	1	tijd	3	1	tijd	-	tijd	-	tijd	-	1	tijd	1	tijd	-	-
Torenvalk	tijd	tijd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Slechtvalk	tijd	tijd	tijd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fazant	-	-	-	-	7	-	tijd	1	3	2	1	-	-	-	-	-	-	-
Waterral	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Waterhoen	2	2	-	-	5	2	1	4	7	3	1	1	-	tijd	1	1	-	1
Meerkoet	5	8	2	tijd	32	9	2	11	17	6	1	9	5	1	3	1	-	tijd
Scholekster	tijd	-	-	-	1	-	-	-	tijd	-	tijd	-	-	-	-	-	2	-
Kievit	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	-
Houtsnip	tijd	-	tijd	-	-	-	tijd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Wulp	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-
Tureluur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-
Oeverloper	tijd	tijd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kokmeeuw	tijd	tijd	-	-	-	-	tijd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kleine Mantelmeeuw	tijd	tijd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zilvermeeuw	tijd	tijd	-	-	-	-	tijd	-	-	-	tijd	-	-	-	-	-	-	-

tijd = tijdelijk verblijvend

+ = wel territoria, aantal onbekend

- = niet waargenomen

Inventarisatie van andere gebieden in 2018 (vervolg)

	Koekamp	Arendsdorp	Park Sorghvliet	Crematorium Ockenburgh	Solleveld	Parnassia	ATV Zonnegaarde	Overvoorde	De Voorden	De Voorde en Steenvoorde	Vredenoord	Wilhelminapark	Voorlinden	Groot Haesebroek	Backershagen, Wiltzanck, Hartenkamp	De Paauw en Bos Ruys	Duivenvoorde en Veenzijdse polder	Park Rozenrust
Holenduif	2	3	2	tijd	15	1	-	3	6	3	3	-	4	-	1	-	-	-
Houtduif	6	9	3	1	43	9	5	8	11	3	2	8	7	1	5	3	-	2
Turkse Tortel	tijd	tijd	-	-	2	-	-	-	tijd	-	-	1	-	-	-	-	-	tijd
Halsbandparkiet	6	4	3	tijd	14	2	3	8	12	4	1	5	3	tijd	tijd	tijd	-	2
Koekoek	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bosuif	1	1	1	-	3	-	-	-	tijd	-	tijd	-	-	1	1	tijd	-	-
Ransuil	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gierzwaluw	tijd	tijd	tijd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
IJsvogel	tijd	-	tijd	-	-	-	tijd	-	tijd	-	1	-	-	tijd	tijd	1	-	-
Groene Specht	tijd	tijd	2	-	7	1	tijd	2	4	2	1	1	2	tijd	1	-	-	tijd
Grote Bonte Specht	3	5	10	2	45	5	1	6	10	4	1	2	6	2	3	1	-	2
Kleine Bonte Specht	-	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Boomleeuwerik	-	-	-	-	24	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Veldleeuwerik	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Boerenzwaluw	tijd	tijd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Boompieper	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Graspieper	-	-	-	-	27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gele Kwikstaart	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	tijd	-	-	-	-	-	-	-
Witte Kwikstaart	tijd	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Winterkoning	6	14	19	5	101	27	4	17	31	14	7	9	17	5	14	12	-	7
Heggenmus	3	4	2	2	82	11	3	3	4	1	2	2	3	1	3	2	-	1
Roodborst	4	8	16	3	55	13	2	4	13	9	1	4	11	5	14	7	-	5
Nachtegaal	-	-	2	-	58	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Blauwborst	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zwarte Roodstaart	-	tijd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gekraagde Roodstaart	-	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Roodborsttapuit	-	-	-	-	23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tapuit	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Merel	12	19	24	5	114	19	5	9	16	7	5	10	15	5	16	11	-	5
Kramsvogel	tijd	-	tijd	-	-	-	tijd	-	-	-	-	-	-	tijd	tijd	tijd	-	-
Zanglijster	4	5	7	1	30	4	1	4	7	3	2	2	4	2	6	3	-	3
Koperwiek	tijd	-	tijd	-	-	-	tijd	-	-	-	-	-	-	tijd	tijd	tijd	-	-
Grote Lijster	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Rietzanger	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bosrietzanger	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kleine Karekiet	-	-	-	-	64	1	-	-	-	-	-	-	6	-	-	-	-	-
Braamsluiper	1	tijd	-	-	21	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Grasmus	-	-	-	-	58	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Tuinfluitier	-	tijd	-	-	8	1	-	3	5	2	-	-	-	-	2	1	-	-
Zwartkop	3	2	20	4	79	24	1	10	17	7	1	5	8	2	7	3	-	4
Tjiftjaf	1	4	12	2	59	14	1	8	15	7	2	6	6	2	5	2	-	3
Fitis	-	-	2	-	68	-	-	-	-	-	tijd	-	-	-	-	-	-	-
Bladkoning	-	tijd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Inventarisatie van andere gebieden in 2018 (vervolg)

	Koekamp	Arendsdorp	Park Sorghvliet	Crematorium Ockenburgh	Solleveld	Parnassia	ATV Zonnegaarde	Overvoorde	De Voorden	De Voorde en Steenvoorde	Vredenoord	Wilhelminapark	Voorlinden	Groot Haesebroek	Backershagen, Wiltzanck, Hartenkamp	De Paauw en Bos Ruys	Duivenvoorde en Veenzijdse polder	Park Rozenrust
Goudhaantje	1	1	tijd	tijd	-	-	tijd	-	-	-	tijd	1	5	4	2	3	-	-
Vuurgoudhaantje	tijd	tijd	tijd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Grauwe Vliegenvanger	1	tijd	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bonte Vliegenvanger	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Staartmees	1	2	tijd	tijd	9	1	1	1	1	-	2	2	1	-	-	1	-	-
Glanskop	1	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1	2	-	-	-
Kuifmees	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	tijd	-	-	-	-	-	-	-
Pimpelmees	5	12	16	3	82	9	5	9	13	4	4	4	13	7	10	9	-	8
Koolmees	9	25	20	3	86	20	8	8	16	8	4	5	16	8	11	10	-	3
Boomklever	3	5	9	tijd	9	-	-	1	3	2	1	-	7	3	6	3	-	-
Boomkruiper	7	7	11	1	24	6	tijd	6	9	3	2	3	8	3	4	2	-	2
Gaai	1	2	2	1	25	3	tijd	1	3	2	tijd	1	3	-	1	1	-	-
Ekster	1	2	1	tijd	9	2	3	1	3	2	tijd	3	-	-	tijd	-	-	tijd
Kauw	5	4	3	tijd	42	2	tijd	10	11	1	1	2	11	-	8	1	-	2
Zwarte Kraai	1	2	1	tijd	16	3	2	4	7	3	1	2	3	1	1	2	-	-
Raaf	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Spreeuw	tijd	tijd	tijd	-	1	-	tijd	-	-	-	tijd	-	-	-	-	-	-	-
Huismus	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vink	6	4	7	2	32	9	tijd	2	6	4	2	4	12	3	8	2	-	1
Keep	tijd	tijd	tijd	-	-	-	tijd	-	-	-	-	-	-	-	-	tijd	-	-
Groenling	2	1	1	tijd	5	-	2	-	1	1	1	1	1	2	-	tijd	-	1
Putter	tijd	tijd	-	-	-	-	tijd	-	-	-	tijd	-	-	-	-	-	-	-
Sijs	-	tijd	tijd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kneu	-	-	tijd	-	33	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Appelvink	-	tijd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Goudvink	-	tijd	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rietgors	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal territoria	113	166	205	35	1772	217	52	166	312	135	55	101	199	63	151	90	37	56
Totaal soorten	67	64	51	27	75	34	39	34	43	29	45	28	37	32	48	40	9	26
w.v. met territoria	36	31	31	14	75	34	19	34	34	29	28	28	37	23	35	27	9	19
w.v. tijd. verblijvend	31	33	20	13	0	0	20	0	9	0	17	0	0	9	13	13	0	7
Waargenomen, maar niet meegenomen in bovenstaande inventarisatie!																		
Soepeend	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	tijd	-	-
Soepgans	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Kaapse Eend	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	tijd
Mix Indische-Can. Gans	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

tijd = tijdelijk verblijvend

+ = wel territoria, aantal onbekend

- = niet waargenomen

Inventarisatie van Nestkastgebieden in 2018																			
	Dr. Abraham Schierbeektuin	Marlot Vogelrustgebied	Ockenburgh Vogelrustgebied	Gravin van Bylandt Vogelrustgebied	Henk van Dongen Vogelrustgebied	Vredenoord	André van der Laantuin	Eendenkooi Zuiderpark	Litoraal Reigersbergen	Haagse Bos	Parkje van Montfoortlaan	Clingendael	Oosterbeek	Arendsdorp	Hubertuspark	ATV Zonnegaarde	Groot Haesebroek	Backershagen, Wiltzanck, Hartenkamp	De Paauw en Bos Ruys
Totaal nestkasten	25	13	39	23	13	14	29	12	7	47	8	17	3	13	2	11	21	10	15
totaal bezet	14	9	34	18	11	11	14	9	4	42	8	16	3	12	2	4	18	7	14
w.v.																			
Holenduif	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bosuil	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Roodborst	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Glanskop	-	-	-	3	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Pimpelmees	6	4	14	7	4	5	5	3	3	18	3	9	1	5	-	3	7	6	8
Koolmees	7	5	18	7	6	5	9	5	1	24	4	6	1	7	2	1	8	1	5
Boomklever	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Boomkruiper	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1
Anders dan vogel	1	-	-	-	-	-	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bezettings %	56	69	87	78	85	79	48	75	57	89	100	94	100	92	100	36	86	70	93

Ooievaarsringproject 2018

Coördinator: Caroline Walta

Er is ook dit jaar weer een grote hoeveelheid werk verricht voor en ten behoeve van de Haagse ooievaars. In de 16 bezette nesten zijn totaal 28 jongen uitgevlogen waarvan er 18 zijn geringd.

Over het ooievaarringproject is uitgebreid verslag gedaan in:

<http://haagsevogels.nl/wp-content/uploads/2019/02/hvb-jaarverslag-2018.pdf>

Bij de 16 bezette nesten gaat het in de meeste gevallen om herbezetting. Bij de Britse School is sprake van terugkeer, Nadat het er een jaar verlaten bij heeft gelegen, broedt er een ongeringd paar op het boomnest.

In Leidschendam aan de Noortheylaan is na twee jaar leegstand een nest bezet door een nieuwe geringde ooievaar.

Geheel nieuw is het dak nest in de P. Werthweynstraat in Rijswijk. Ook een nieuwe notering dit jaar in opstallen van Staatsbosbeheer in Wassenaar opstallen op het nest van een verlaten hoischoor.

Overzicht van nesten en uitgevlogen jongen

Aantal bezette nesten: 16 - Aantal uitgevlogen jongen: 28

Gegevens van geringde ouders #

Den Haag Smaragdhorst 258-276 1* 1907 Herwijnen 1993, v
9165 Heemstede 2008, m

Den Haag Suzannaland blok 3 2*

Den Haag Suzannaland blok 2 4* 5323 Gorssel 2002, m

Den Haag Suzannaland blok 1 geen jongen

Den Haag Britse School 3

Den Haag Manege Berestein 1* (1 ingeslapen)

Voorburg Molen de Vlieger 4*

Leidschendam Oostvlietweg 1 M5839 Mechelen B 2006, v

Leidschendam Noortheylaan 1 2E681 Warmond 2013, o

Leidschendam Kniplaan 0

Leidschendam Schakenbosch 3* 3E733 Rijswijk Don Bosco 2014, v
2E619

Voorburg Molen de Vlieger 2014, m

Leidschendam Stompwijkseweg 0 (1 dood jong op nest)
2E344 Woerden 2012, o

Rijswijk Don Bosco 3 2050 Woerden 1993, m

Rijswijk P. Werthweynstraat 1

Wassenaar Kasteel Oud-Wassenaar 3*

Wassenaar SBB opstallen 1 4E110 Heemstede 2016, o

ooievaar

De nachtegaal

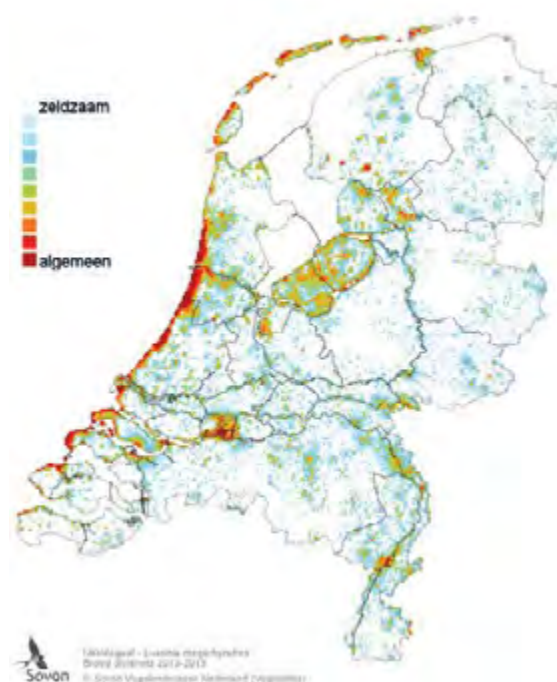
bijzondere soort voor Den Haag en omgeving

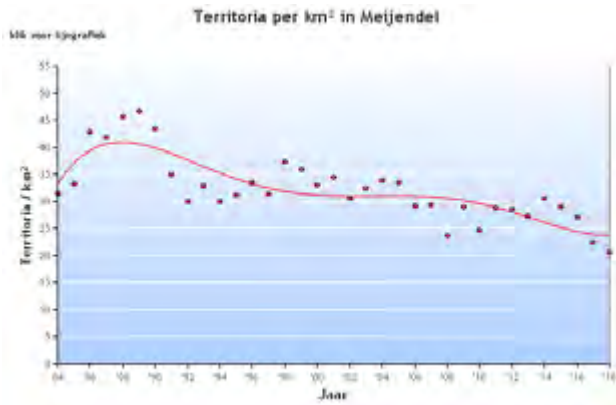
Wie op 4 mei om 8 uur 's avonds de televisie op RTL afstemt merkt dat het tijdens moment van stilte eigenlijk helemaal niet stil is. Tijdens de uitzending vanaf de Waalsdorpervlakte bij de klok van het Herdenkingsmonument kan heel Nederland naar de nachtegaal (*Luscinia megarhynchos*) luisteren. Juist in die tijd van het jaar zingen nachtegalen volop. Dan is net de hoofdmacht teruggekeerd uit de overwinteringsgebieden in Afrika en zingen de mannetjes voor wat ze waard zijn om de beste territoria en een partner te bemachtigen. Vanaf de derde week van juni zijn ze er nog wel gedurende een maand of twee maar worden ze nog nauwelijks opgemerkt. Als ze toch tevoorschijn komen is het voor sommigen nog weleens een teleurstelling. Het uiterlijk is immers wat eentonig van kleur met een lichtbruine buik en roestbruine rug en staart. Zijn faam dankt hij dan ook geheel aan zijn indrukwekkende zang. In Den Haag en omgeving zijn vogelaars in de lente gelukkig verwend met het vlakbij huis kunnen beluisteren van wat dr. Jac P. Thijsse een eeuw geleden niet voor niets noemde "de koning van de Europese zangvogels".

Het is helaas de laatste jaren niet één en al rozengeur en maneschijn voor de nachtegaal. Plaatselijk ging de soort weliswaar vooruit, maar met name in Oost- en Zuid-Nederland - waar al sinds de jaren 70 van afname sprake was - leek lange tijd sprake van een vrije val. Dat is ook aanleiding geweest om in 2004 de soort als kwetsbaar op de Rode Lijst te plaatsen. In de laatste jaren heeft de achteruitgang op veel plaatsen in het land verder doorgezet.

Wat opvalt, is dat de nachtegaal zich steeds meer terugtrekt in die gebieden waar ze zelf blijkbaar de A-status aan toekennen: laag struweel met veel brandnetels in tamelijk open duin. De omgeving van het herdenkingsmonument onderscheidt zich heel duidelijk als zo'n A-locatie en laat goed zien hoe een territorium er in de ogen van een nachtegaal het beste uit kan zien: dicht struweel met rijke zomen afgewisseld met ook wat open terrein. Dit is ideaal om in de ondergroei wat rond te scharrelen terwijl ook buiten het struweel de opties openliggen.

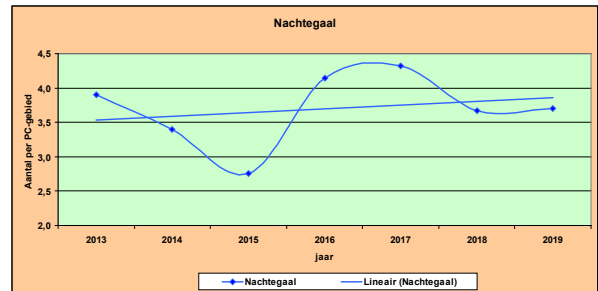
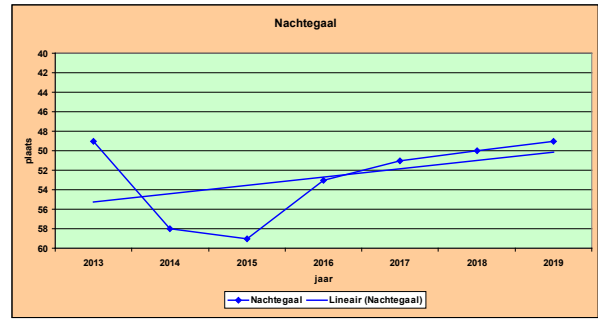

Tot niet zo lang terug vestigden zich ook paartjes op de oude landgoederen en in onze onvolprezen reservaten. Die golden blijkbaar als B-locatie want tegenwoordig melden ze zich daar doorgaans nog slechts sporadisch op de trek. In duinbossen zoals het Hubertuspark en de Belvédère (Scheveningse Bosjes) zitten ze nog wel maar het worden er wel gaandeweg minder.

Al met al is de afgelopen 30 jaar de dichtheid in Meijndel afgenomen van boven de 40 naar nauwelijks 20 territoria per km². Rekening houdend met de plektrouwheid van de nachtegaal betekent dit dat grosso modo de helft van de zangposten van weleer nu niet meer is bezet. In 2018 zijn er nog niettemin nog 308 territoria geteld.

Interessant is dat de nachtegaal ook in het MUS-Project (Meetnet Urbane Soorten) van Sovon wordt vastgesteld. Ook in een klein aantal postcodegebieden (PC-gebieden) in de Haagse regio wordt de soort in MUS opgegeven. Dat zijn gebieden die aan de duinen grenzen en enkele telpunten in het duingebied hebben. Daarbij valt op dat, ondanks het maar om een paar telpunten gaat, de nachtegaal in vergelijking met de landelijke cijfers van MUS, bij ons sterk vertegenwoordigd is. In de rest van het land wordt hij namelijk maar mondjesmaat in MUS gesignaleerd. Die paar "Haagse" nachtegalen in MUS maken maar liefst ca. 40% van alle exemplaren landelijk in MUS uit. Het gemiddeld aantal exemplaren per PC-gebied in onze regio is dan ook vier keer zo hoog als landelijk. Op de ranglijst van meest waargenomen soorten staat hij bij ons op een, weliswaar bescheiden, 51ste plaats, maar dat is nog altijd veel hoger dan de 74ste plaats op de landelijke lijst van MUS. Met name vanaf 2015 is hij op die ranglijst gestegen. Hoewel er de laatste jaren wat ups en downs zijn in het gemiddelde aantal exemplaren per PC-gebied, lijkt het erop dat hij gemiddeld in de Haagse MUS-tellingen het, zeker vanaf 2015, een licht stijgende lijn vertoont.

Ook al heeft de nachtegaal het in Nederland gebracht tot de Rode lijst, over de stand als zodanig is er voorsnog geen reden tot al te veel bezorgdheid. Vanuit internationaal perspectief gezien is er immers niets aan de hand. De nachtegaal kent een zeer groot verspreidingsgebied en de Europese populatie wordt geschat op tussen de 8,5 miljoen en 23 miljoen vogels! Vooral in de landen rond de Middellandse Zee en in de Balkan is hij zeer algemeen en ontbreken aanwijzingen dat er van verontrustende afname sprake zou zijn.

Nachtegalen zijn bijzonder trouw aan de gekozen locatie. Eenmaal gevestigd hebben ze blijkbaar geen behoefte meer aan het verkennen van nieuwe plekken. Deze plaatstrouw zien we terug in de resultaten van het Vogelringstation Meijndel. Een aardig voorbeeld is een nachtegaal die op 23 juli 2012 als eerstejaars gevangen werd en na een vlucht naar Midden-Afrika tussen 2014 t/m 2017 jaarlijks terugkwam.

Een intrigerende uitkomst van het ringonderzoek in onze duinen is voorts dat als het aantal territoria toeneemt, het broedsucces afneemt. Bij de nachtegaal lijkt het mechanisme als volgt in elkaar te steken: als in sommige jaren de overleving van adulte vogels slecht is door ongunstige omstandigheden in het overwinteringsgebied of op de trekroute, dan zullen er minder mannen zijn die een territorium vestigen. Alleen de beste territoria worden bezet en er komen veel jongen groot.

Geïnteresseerd in meer van dit soort wetenschappelijk onderbouwde bevindingen?

Lees dan verder in het artikel van Peter Spierenburg en Morrison Pot in Hollands Duin nummer 73

https://www.sovon.nl/sites/default/files/doc/dunea_-_hollands_duinen_nummer_73_-_nachtegalen.pdf

Op sommige plaatsen in de wereld heeft de soort zelfs een mythische status. Zo is de nachtegaal niet alleen de nationale vogel van Oekraïne, er is een bijzondere legende aan verbonden.* Deze vertelt hoe nachtegalen ooit alleen in India leefden, toen opeens een nachtegaal Oekraïne bezocht. Dit exemplaar hoorde trieste liedjes van de mensen daar en zong toen haar lied om ze op te vrolijken. De mensen reageerden vervolgens zelf ook met vrolijke liedjes. En dat maakte dan de nachtegaal weer enthousiast waarna soortgenoten hem volgden. Sindsdien zouden nachtegalen Oekraïne elk voorjaar zijn blijven bezoeken om Oekraïense liedjes te horen.

Wat betreft die melodieuze zang van de nachtegaal is ook het volgende verhaal leuk.

Simon Gregorcic (1844-1906) was de beroemdste dichter van Slovenië. Hij stond erom bekend dat zijn

poëzie zo melodieus en harmonieus van klankkleur is. Hij woonde en werkte in Gorizia (in Sloveens Gorica). Vanwege zijn lyrische poëzie kreeg hij als bijnaam "De nachtegaal van Gorica". Ter gelegenheid van het feit dat Gregoric 150 jaar ervoor was geboren, gaf Slovenië in 1994 een postzegel uit ter nagedachtenis van hem. En op die zegel geen portret van de dichter, maar een afbeelding van een nachtegaal!

* Bojanowska, Edyta M. (24 September 2018). Nikolai Gogol: Between Ukrainian and Russian Nationalism. Harvard University Press. ISBN 9780674022911

houtsnip

MUS-project 2018 (samenvatting)

Contactpersoon: Tom Loorij, coördinator Sovon voor de Haagse regio

Sovon startte i.s.m. Vogelbescherming Nederland in 2007 het MUS-project (Meetnet Urbane Soorten). Het doel was om meer inzicht te krijgen in de ontwikkelingen in de aantallen stadsvogels. In 2010 werd ook in de Haagse regio een begin gemaakt om zoveel mogelijk vogelaars te enthousiasmeren om voor het MUS-project te gaan tellen. En met succes: het aantal getelde postcodegebieden (PC-gebieden) groeide van tien in 2010 tot ca. 60 in de laatste jaren. Dat is maar liefst ca. 75% van alle beschikbare gebieden in de regio (81).

In onderstaand artikel worden de resultaten van het MUS-project in 2018 gepresenteerd en waar mogelijk vergeleken met die uit de eerdere jaren en de landelijke uitkomsten van MUS.

Dit artikel is een samenvatting van het volledige rapport "MUS-rapportage 2018", dat geplaatst is op de website van de Haagse Vogelbescherming: <http://www.haagsevogels.nl/inventarisatie/> met meer conclusies en uitgebreider cijfermateriaal. Het is daar in te zien of evt. van te downloaden (28 blz.).

1. Respons en tellers

In 2018 werden 58 PC-gebieden geteld, één minder dan in 2017. Dat was het netto-resultaat van 8 gebieden die t.o.v. 2017 niet werden geteld en 7 t.o.v. 2017 nieuwe gebieden. Verheugend was dat hierbij twee gebieden waren die nog nooit eerder in de Haagse regio voor MUS zijn geteld. Beide door voor MUS nieuwe tellers. Vier tellers deden twee gebieden in 2018. De 58 gebieden hadden dus in totaal 54 verschillende tellers. Van deze 54 tellers waren er 6 (ca. 11%) geen lid van de Haagse Vogelbescherming (HVB). Opvallend is dat slechts ca. 40% van de 48 HVB-leden op een of andere manier al actief is in de vereniging. Het percentage vrouwelijke tellers bedroeg ca. 22% (in 2017 24 en niet 76 zoals abusievelijk in het eindrapport stond vermeld).

Het stadsdeel Segbroek werd voor het derde opeenvolgende jaar integraal geteld. Ook in Leidschendam en Voorburg werden alle in aanmerking komende PC-gebieden geteld. Stadsdeel Laak heeft voor het eerst geen enkele teller meer in de 5 aanwezige PC-gebieden. Scheveningen is een zorgenkindje geworden waar in slechts drie van de zes PC-gebieden werd geteld.

Tien personen gaven aan hoge tonen minder te horen. In 2017 waren dat er nog maar vijf.

Door het meerjarig tellen voor MUS wordt steeds meer telveraring opgebouwd. Het aantal tellers met veel ervaring nam daarom licht toe van 27 in 2017 tot 30 in 2018. Vijf gebieden werden geteld door tellers met weinig ervaring. Drie hiervan deden echter voor het eerst met MUS mee.

In 29 van de 58 gebieden (50%) werd op het maximale aantal van 12 telpunten geteld. Op 81% van de routes bedroeg het aantal telpunten minimaal 10.

2. Resultaten algemeen (tabel 1)

In totaal werden er in 2018 20.410 vogels geteld met een gemiddelde van 352 per PC-gebied tegen 372 in 2017. De belangrijkste oorzaak van deze daling is het sterk gedaalde aantal van de meest getelde soort, de kauw van 2.539 naar 2.041.

In totaal werden er 93 soorten geteld, waarbij zij opgemerkt dat er geen onderscheid meer is gemaakt tussen de ondersoorten van de Canadese gans. Hiervan waren er twee geheel nieuw voor MUS-tellingen in de Haagse regio, de grote zilverreiger en de wielewaal. Zij brengen het totaal ooit in de regio getelde soorten op 133.

grote zilverreiger

Tabel 1. Totaal aantal waargenomen exemplaren per soort (alleen soorten waarvan in totaal meer dan 10 stuks zijn waargenomen).

		Aantal exemplaren 2018	Aantal exemplaren per PC-gebied					
			2013	2014	2015	2016	2017	2018
1	Kauw	2041	41,6	52,8	46,2	58,7	43,0	35,2
2	Gierzwaluw	1853	26,6	28,1	35,6	27,4	31,4	38,6
3	Kleine Mantelmeeuw	1587	25,4	23,3	30,0	29,8	26,5	32,4
4	Houtduif	1219	22,9	22,3	22,6	22,6	24,7	21,0
5	Halsbandparkiet	1170	14,6	21,0	19,7	20,4	22,8	20,9
6	Merel	1081	18,8	19,5	19,3	19,2	18,9	18,6
7	Zilvermeeuw	1077	24,2	28,7	26,5	28,1	23,3	20,0
8	Koolmees	881	14,6	15,1	14,9	14,9	15,6	15,7
9	Stadsduif	871	16,9	23,8	20,8	31,3	24,2	21,8
10	Canadese Gans	861	16,9	18,6	15,5	26,8	24,2	22,6
11	Zwarte Kraai	750	11,4	14,8	14,2	13,8	16,0	13,2
12	Nijlgans	604	7,4	8,3	9,5	8,8	11,4	11,2
13	Wilde Eend	576	14,9	12,1	13,0	11,5	12,4	11,3
14	Meerkoet	554	10,4	9,5	11,9	12,1	10,7	10,4
15	Ekster	506	9,8	10,7	9,7	8,3	9,3	8,9
16	Winterkoning	497	7,5	9,2	8,6	9,1	9,9	9,6
17	Pimpelmees	464	7,9	9,7	10,0	9,3	9,8	8,9
18	Huismus	256	10,8	15,2	11,1	10,6	12,7	8,8
19	Tjiftjaf	237	5,9	6,7	6,9	6,5	6,5	5,0
20	Spreeuw	233	8,8	7,7	9,3	5,8	13,9	6,5
21	Roodborst	226	4,2	4,2	4,9	5,2	6,0	4,8
22	Heggenmus	196	5,3	4,7	4,5	4,1	4,3	4,6
23	Zwartkop	185	4,2	5,1	4,9	4,9	5,1	5,2
24	Vink	151	3,9	3,1	3,7	3,2	3,9	4,9
25	Grauwe Gans	140	5,5	12,7	8,2	8,6	7,2	10,8
26	Zanglijster	135	3,8	3,2	3,7	3,7	3,9	3,8
27	Waterhoen	129	4,5	4,0	4,7	4,9	3,8	3,6
28	Blauwe Reiger	128	2,7	3,3	2,4	2,5	2,7	3,1
29	Scholekster	126	3,5	3,9	4,0	4,3	3,9	3,5
30	Turkse Tortel	122	4,6	3,6	3,8	3,9	4,1	4,4
31	Soepeend	105	4,7	3,6	7,3	6,9	7,3	5,0
32	Groenling	99	3,2	3,6	4,8	3,6	3,9	3,7
33	Gaai	99	3,4	2,5	2,8	2,9	2,8	2,8
34	Grote Bonte Specht	98	2,3	2,6	2,9	2,9	3,4	2,7
35	Boomkruiper	96	3,0	3,1	2,8	3,2	3,0	3,6
36	Kuifeend	87	3,7	5,4	4,5	6,4	4,4	4,8
37	Kokmeeuw	86	9,9	7,0	6,3	4,2	4,0	4,1
38	Fuut	82	2,9	3,6	3,9	3,3	3,5	3,7
39	Aalscholver	69	2,6	3,9	2,9	2,3	2,7	3,3
40	Knobbelzwaan	65	5,9	3,4	3,8	3,9	4,1	3,2
41	Krakeend	59	3,2	2,2	3,0	4,6	2,3	5,3
42	Putter	55	3,7	4,4	4,7	3,6	3,3	3,1
43	Staartmees	53	4,6	3,9	3,8	3,8	3,6	3,8
44	Boerenzwaluw	47	9,6	5,6	4,4	9,1	5,4	5,9
45	Soepgans	43	3,5	5,4	4,5	3,9	5,7	7,2
46	Fitis	40	2,7	2,2	3,1	3,4	2,2	2,1
47	Kievit	25	5,4	8,5	2,6	8,0	10,9	4,1
48	Huiszwaluw	24	17,0	3,5	7,8	5	2,8	4,0
49	Holenduif	23	1,6	2,2	2,1	2,0	1,8	2,0
50	Nachtegaal	22	3,9	3,4	2,8	4,1	4,3	3,7
51	Brandgans	21	6,0	10,7	10,6	3,1	2,8	5,3
52	Groene Specht	21	2,2	1,8	1,7	1,8	1,3	1,3
53	Fazant	20	2,1	5,4	3,7	2,2	2,4	2,2
54	Boomklever	19	1,7	1,4	2,0	1,9	2,2	1,9
55	Visdief	18	8,3	2,8	3,1	2,7	3,6	1,8
56	Ooievaar	17	2,7	2,8	3,1	4,6	3,0	2,1
57	Tuinfluit	16	1,3	1,6	1,4	1,4	1,2	1,8
58	Witte Kwikstaart	13	1,7	2,8	2,4	2,1	1,7	2,2
59	Kleine Karekiet	13	2,1	2,1	2,7	2,0	2,0	1,1
60	Stormmeeuw	11	4,1	2,1	2,5	1,2	3,0	2,8
61	Grasmus	10	1,3	1,7	1,6	2,4	2,2	1,6
62	Braamsluiper	10	1,5	2,2	1,3	1,5	2,4	1,7

nijlgans

Exoten waren in de Haagse regio ook in 2018 met 10 soorten weer sterk vertegenwoordigd ten opzichte van de landelijke totalen in MUS. De drie meest voorkomende exoten, Canadese gans, nijlgans en halsbandparkiet namen samen al 13% van het totaal voor hun rekening. Andere exoten die vrijwel alleen in de Haagse regio werden gezien zijn zwarte zwaan, Indische gans, Carolina-eend en mandarijneend. De dominantie van de kauw als de meest getelde soort, verminderde sterk; het aantal per PC-gebied daalde in 2018 verder naar 35,2 (in 2016 nog 58,7). Van de landelijke top-10 kwamen de nummers 6 t/m 10 niet in de Haagse top-10 voor. Zij worden vervangen door de kleine mantelmeeuw (3, landelijk 12), halsbandparkiet (5, landelijk 24), zilvermeeuw (7, landelijk 21), stadsduif (9, landelijk 17) en Canadese gans (10, landelijk 35). Huismus, zwarte kraai, ekster, Turkse tortel en pimpelmees die landelijk op de 6de tot 10de plaats staan, zien we in de Haagse regio terug op respectievelijk plaats 18, 11, 15, 30 en 17. In 2014 waren er nog veel meer zilvermeeuwen dan kleine mantelmeeuwen (1435 om 1116); in 2018 heeft de kleine mantelmeeuw de zilvermeeuw fors voorbij gestreefd, 1.587 tegen slechts 1.219 zilvermeeuwen. Het lijkt erop dat de kleine mantelmeeuw zich nu definitief op de 3de plaats heeft gevestigd na kauw en gierzwaluw. Opvallende grote stijgers waren de grauwe gans (van plaats 32 in 2017 naar plaats 25 in 2018) en krakeend (van plaats 48 naar 41). De spreeuw viel weer terug van plaats 13 naar plaats 20 die hij ook in 2016 innam. Dat komt omdat de groep van 270 exemplaren uit 2017 niet meer in 2018 is waargenomen.

Kauw, houtduif en merel werden in alle PC-gebieden gezien. Zwarte kraai en ekster werden in slechts één gebied gemist.

Canadese gans en grauwe gans hebben zich sinds 2013 duidelijk verder verspreid van respectievelijk 41% naar 65% van de gebieden bij de Canadese gans en van 10% naar 22% bij de grauwe. Ook de kleine mantelmeeuw wordt in een steeds groter deel van de gebieden gezien (73% in 2013 tot 85% in 2018).

Op 15 telronden werden van een soort meer dan 100 exemplaren geteld. Koploper was de kauw waarvan er in Leidschenveen 201 werden geteld. Van de andere betrof het in acht gevallen de gierzwaluw die in 2018 een goed jaar had.

De Haagse regio omvat met haar 58 getelde PC-gebieden ca. 9% van alle getelde MUS-gebieden in Nederland. Voor 8 soorten zitten wij per telronde, soms zeer ver, boven deze 9%. Dat zijn Canadese gans (30-45%), nijlgans (30-40%), kleine mantelmeeuw (30-35%), zilvermeeuw (30-35%), stadsduif (20-30%), halsbandparkiet (35-40%), nachtegaal (40-65%) en staartmees (25-35%). Enkele andere soorten zaten in de Haagse regio juist (beduidend) lager dan het landelijk gemiddelde, o.a. kokmeeuw, visdief, boomklever, spreeuw, huismus en vink.

Alle zangvogels samen maken het grootste deel van de getelde vogels in de Haagse regio uit: 23%, gevolgd door watervogels en kraaiachtigen (beide 17%).

3. Resultaten per telronde

Vervolgens de meeste tellers hebben in 2018 alle drie de tellingen gedaan. Slechts twee tellers misten de eerste, zes de tweede en vier de derde telling.

Van drie tellers zijn slechts gegevens van één telling beschikbaar.

In de eerste en tweede ronde werden de meeste vogels geteld, resp. ca. 12.670 in de eerste en ca. 11.875 in de tweede. In de 3de telronde lag het aantal wat lager met ca. 10.610 vogels.

Het aantal soorten dat per telronde werd gezien verschilde nauwelijks: resp. 82, 81 en 78.

In elke telronde werden gemiddeld per gebied duidelijk wat minder exemplaren gezien dan in 2017: in de 1ste ronde gemiddeld 218 (249 in 2017), in de laatste gemiddeld 183 (196 in 2017).

Zeven soorten stonden in alle drie telronden in de top-tien: kleine mantelmeeuw, zilvermeeuw, stadsduif, houtduif, halsbandparkiet, merel en kauw.

Tabel 2. Aantal vogels en meest getelde soort per PC-gebied, 2018

	Aantal soorten	Aantal exemplaren	Meest getelde soort	
			naam	aantal
DEN HAAG				
Centrum				
Centrum	16	268	Stadsduif	118
Centrum zuid	20	482	Stadsduif	94
Zeeheldenkwartier oost	30	352	Halsbandparkiet	89
Willemspark	18	252	Stadsduif	76
Zeeheldenkwartier west	23	401	Gierzwaluw	65
Schilderswijk zuid	25	351	Zilvermeeuw	44
Schilderswijk noord	19	394	Stadsduif	93
Archipelbuurt	29	324	Kauw	61
Escamp				
Moerwijk noord/oost	27	332	Kleine Mantelmeeuw	86
Moerwijk west	39	940	Nijlgans	177
Bouwlust oost	39	396	Canadese Gans	97
Bouwlust west	22	244	Wilde Eend	36
Leyenburg oost	24	201	Kleine Mantelmeeuw	29
Leyenburg west	31	403	Stadsduif	57
Wateringse Veld	35	210	Kleine Mantelmeeuw	19
Rustenburg	25	343	Gierzwaluw	60
Haagse Hout				
Mariahoeve midden	31	260	Kleine Mantelmeeuw	43
Marlot	27	152	Merel	32
Bezuidenhout midden/west	24	328	Kauw	64
Benoordenhout	28	215	Gierzwaluw	23
Duttendel	59	684	Kleine Mantelmeeuw	154
Leidschenveen-Ypenburg				
Leidschenveen	25	396	Kauw	268
Leidschenveen Lanen	22	207	Wilde Eend	33
Ypenburg noord	37	342	Kauw	40
Ypenburg Singels/Waterwijk	40	406	Canadese Gans	96
Ypenburg-bloemenwijk	43	374	Wilde Eend	36
Loosduinen				
Waldeck	36	717	Gierzwaluw	104
Houtwijk	36	245	Gierzwaluw	25
Kijkduin	33	272	Zwarte kraai	34
Bohemien	22	183	Canadese Gans	32
Scheveningen				
Duinoord	34	215	Kauw	31
Statenkwartier	17	245	Houtduif	41
Duindorp	29	344	Kleine Mantelmeeuw	98
Segbroek				
Regentessekwartier	14	407	Gierzwaluw	119
Valkenboskwartier zuid	22	322	Gierzwaluw	109
Vruchtenbuurt	32	412	Gierzwaluw	108
Bomenbuurt	44	551	Gierzwaluw	67
Vogelwijk	45	613	Gierzwaluw	172
WASSENAAR				
Deyleroord	44	388	Gierzwaluw	64
Oostdorp	32	237	Kauw	61
Nieuw Wassenaar	32	359	Merel	42
LEIDSCHENDAM				
De Zijde	35	240	Koolmees	19
De Heuvel	37	344	Kleine Mantelmeeuw	48
Prinsenhof	36	383	Gierzwaluw	42
Raadhuiskwartier	23	310	Gierzwaluw	108
De Rietvink	50	395	Kauw	35
VOORBURG				
Voorburg Oost	36	266	Kauw	39
Essesteijn/Damsigt	44	266	Kauw	36
Voorburg noord/'t Loo	38	550	Gierzwaluw	101
Voorburg oud	33	295	Gierzwaluw	118
Voorburg west	29	203	Kauw	47
RIJSWIJK				
Cromwijk/Leeuwendaal	30	293	Halsbandparkiet	43
Te Werve	27	205	Zilvermeeuw	44
De Put e.o.	48	414	Houtduif	29
De Strijp	34	376	Zilvermeeuw	44
Steenvoorde zuidwest	42	220	Halsbandparkiet	30
Steenvoorde zuidoost	35	372	Grauwe Gans	50
Plaspoelpolder	55	516	Canadese Gans	108

De hoogste aantallen in de 1ste ronde kwamen voor rekening van de houtduif die het nipt won van de kauw, gevolgd door de kleine mantelmeeuw, in de 2de ronde was de kauw nummer 1, op gepaste afstand gevolgd door merel en kleine mantelmeeuw. De gierzwaluw scoorde, zoals te verwachten was, in de 3de ronde veruit het hoogste aantal, op zeer grote afstand gevolgd door kleine mantelmeeuw en kauw.

De halsbandparkiet had zijn top in de derde ronde, evenals de Canadese gans.

De tijftjaf liet zich vooral zien en/of horen in de 1ste ronde en de fitis vooral in de 2de.

Van de echte zomervogels bereikten de zwaluwen, zowel de boerenzwaluw als de huiszwaluw, hun piek in de 3de ronde. De nachtegaal liet zich vrijwel alleen in de eerste en de tweede ronde horen.

4. Resultaten per PC-gebied (tabel 2)

Sinds de start van het MUS-project in 2007 zijn nu 72 PC-gebieden van de in totaal 81 in aanmerking komende in ten minste één jaar geteld (ruim 86%). Hiervan werden in 2018 twee gebieden voor het eerst geteld, Ypenburg-bloemenwijk en Steenvoorde zuidoost in Rijswijk. Voor 11 gebieden geldt dat de teller is gestopt wegens verhuizing of om gezondheidsredenen.

Gemiddeld werden er 352 exemplaren per PC-gebied waargenomen. Acht gebieden scoorden meer dan 25% boven het gemiddelde, waarvan zelfs zes 50% bovengemiddeld, terwijl 17 gebieden meer dan 25% onder dit gemiddelde zaten.

Van de PC-gebieden met de hoogste aantallen werden er 5 van de 7 door ervaren tellers geteld, maar de twee met de hoogste aantallen, Moerwijk west (940 exemplaren) en Waldeck (717) juist door tellers met een gemiddelde ervaring.

De hoge aantallen zijn vrijwel altijd toe te schrijven aan enkele soorten die in zeer grote aantallen werden gezien.

In Moerwijk west waren dat bijvoorbeeld nijlgans en Canadese gans, in Waldeck gierzwaluw en kauw.

De lage aantallen vinden we, op één na, uitsluitend in (sterk) verstedelijkte gebieden. De minste in Marlot (152). In Leidschendam werden de hoogste aantallen gescoord in De Rietvink (395), in Voorburg in Voorburg noord/'t Loo (550), in Rijswijk in de Plaspoelpolder (516) en in Wassenaar in Deijlroord (388).

Het gemiddeld aantal soorten per PC-gebied bedroeg, evenals in 2017, 32. In 2018 werd het hoogste aantal soorten waargenomen in Duttendel (59), gevolgd door het PC-gebied Plaspoelpolder in Rijswijk met 55 soorten

gierzwaluw

en De Rietvink in Leidschendam (50). Soortenarmst waren het Regentessekwartier (14), de wijk Centrum zelf (16) en het Statenkwartier (17), verstedelijkte wijken met weinig groen.

Den Haag als geheel zat met 30 soorten per gebied iets onder het gemiddelde, de randgemeenten juist erboven. Wassenaar, Leidschendam en Voorburg scoorden alle drie gemiddeld 36 en Rijswijk zelfs 39.

Doordat er in 2018 opvallend veel meer gierzwaluwen werden geteld, was deze soort in 2018 in 15 gebieden de meest getelde soort (2016 maar in 5 en in 2017 in 11 gebieden).

De kauw lijkt steeds verder op zijn retour als meest getelde soort. Was hij dat in 2016 in 25 gebieden, in 2017 nog maar in 19 en in 2018 in slechts 10 PC-gebieden. In de Archipelbuurt was de kauw nog wel voor het 9de opeenvolgende jaar de meest getelde soort.

Bij de twee meeuwensoorten wordt ook hier de stijgende trend bij de kleine mantelmeeuw en de dalende trend bij de zilvermeeuw merkbaar. Het aantal PC-gebieden waar de kleine mantelmeeuw de meest getelde soort was steeg van 4 in 2017 tot 7 in 2018, dat van de zilvermeeuw daalde van 6 naar 3. Vijf van de 7 gebieden met de kleine mantelmeeuw als meest getelde soort lagen in de stadsdelen Escamp en Haagse Hout. De stadsduif werd alleen in vier gebieden in het stadsdeel Centrum en in één gebied in Escamp als meest getelde soort opgegeven.

De Canadese gans was in vier PC-gebieden de meest getelde soort. Deze lagen in Escamp, Leidschenveen/Ypenburg, Loosduinen en Rijswijk.

5. Resultaten per soortgroep

a. watervogels

In 2018 werden er in totaal 3.505 exemplaren van 23 verschillende soorten watervogels waargenomen, één soort meer dan in 2017. Het aantal per PC-gebied steeg licht van 59,8 tot 60,4. In 2018 betroffen het 13 wilde soorten, 7 exoten, soepeend en soepgans, terwijl de status van de grauwe gans discutabel is (deels 'wild', deels exoot).

De 'wilde' soorten waren goed voor ca. 50% van het totaal aan watervogels. Hiervan bestond 64% uit wilde eend en meerkoet, van de exoten bestond 82% uit Canadese ganzen en nijlganzen. Dit zijn ook de meest waargenomen watervogelsoorten op plaats 3 en 4 gevolgd door wilde eend en meerkoet.

In alle drie de telronden vormt het aantal Canadese ganzen 35 tot 45% van het landelijke totaal. Landelijk staat hij in 2018 op de 35ste plaats, in de Haagse regio op de 10de.

In 4 PC-gebieden was het de meest getelde soort. De Nijlgans was alleen in Moerwijk west de meest getelde soort. Hij staat op de 12de plaats van meest waargenomen soorten (landelijk slechts op plaats 30). De Haagse regio was ook goed voor vrijwel alle waarnemingen landelijk in MUS van enkele exoten als zwarte zwaan, Indische gans, Carolina-eend en mandarijneend.

Ook de 'wilde' soorten onder de watervogels doen het goed in de Haagse regio. Vrijwel alle soorten zitten (soms ver) boven het landelijk gemiddelde. Desondanks namen de aantallen per PC-gebied van de drie meest algemene, wilde eend, meerkoet en waterhoen af.

meerkoet

De kraakeend herstelde zich van de dip in 2017. Het aantal per PC-gebied verdubbelde ruimschoots en er werden in 2018 nog nooit zoveel kraakeenden geteld in MUS.

De blauwe reiger heeft weinig te lijden gehad van de strenge winter en nam zelfs licht toe in 2018. Aalscholver en fuut vertoonden voor het derde opeenvolgende jaar een toename.

Watervogels maken al jaren ca.17% van het totaal aantal exemplaren in MUS uit. De stadsdelen Scheveningen en Segbroek zijn het armst aan watervogels (ca. 4 tot 5%). De stadsdelen Escamp en Leidschenveen/Ypenburg zijn veruit het rijkst aan watervogels (ca. 30%). Van de randgemeenten is Rijswijk het rijkst aan watervogels (28%) en Wassenaar het armst (9%).

In ganzenrijke PC-gebieden maakten watervogels 40 tot 50% van het totaal aantal in MUS getelde vogels uit. In het Statenkwartier en het Regentessekwartier (wijken met weinig water) werden in het geheel geen watervogels geteld.

b. zangvogels

In 2018 zijn er 4.608 exemplaren aan zangvogels (excl. kraaiachtigen en gebouwbroeders) in MUS waargenomen van 37 soorten. Van 9 soorten werden maar één of twee exemplaren gezien. Per PC-gebied waren het er 79,4, een lichte daling ten opzichte van 2017 (81,0).

Er werden drie zangvogelsoorten meer dan in 2017 gezien. De wielewaal in Rijswijk was zelfs geheel nieuw in de Haagse MUS-tellingen en één van de 4 die landelijk in MUS werden gezien. Een bijzondere waarneming was die van een Tapuit bij de haven van Scheveningen, één van de drie die landelijk in MUS werden gezien in 2018. Merel (1.081) en koolmees (881) zijn met stip weer nummer 1 en 2 qua waargenomen zangvogels en maakten ca. 43% van het totaal uit. Het zijn de enige twee soorten in de top-10 van meest getelde soorten in de Haagse regio op respectievelijk de 6de en 8ste plaats (landelijk 4de en 5de). Winterkoning en pimpelmees bezetten op afstand plaats 3 en 4 met resp. 497 en 464 exemplaren. De winterkoning heeft kennelijk wat te lijden gehad van de koude winter en nam iets af in aantal. De meeste soorten waarvan er ten minste 100 exemplaren werden gezien bleven in aantal ongeveer gelijk of namen iets af. Tjiftjaf en roodborst namen echter sterk af. Een toename was er bij de heggemus en de vink. Desondanks zit de vink nog steeds onder het landelijke gemiddelde. Soorten waarvan er meer dan gemiddeld in de Haagse regio werden gezien zijn nachtegaal en staartmees.

In totaal maken zangvogels jaarlijks zo'n 23% van het totaal aantal uit. Stadsdeel Haagse Hout was het rijkst aan zangvogels, stadsdelen Centrum en Escamp het armst. De randgemeenten waren rijker aan zangvogels (27 tot 36%) dan Den Haag zelf met slechts 19%. Evenals in 2017 was de wijk Nieuw Wassenaar weer de wijk met het hoogste percentage zangvogels, in 2018 52%. Goede tweede was Marlot (met enkele telpunten in het Haagse Bos) met 50%. In beide PC-gebieden was ook een zangvogel de meest getelde soort, namelijk de merel.

De wijk die het rijkst was aan soorten zangvogels was Duttendel waar er 22 van werden gezien, gevolgd door de Plaspoelpolder in Rijswijk met 21 en de Vogelwijk met 20 soorten.

c. kraaiachtigen

Voor het MUS-project gaat het in de Haagse regio om 4 soorten: gaai, ekster, zwarte kraai en kauw.

In totaal gaat het om 3.396 exemplaren. Voor het derde opeenvolgende jaar nam het aandeel van deze groep in het totaal af van 22% in 2016 tot 19% in 2018.

De belangrijkste reden is de achteruitgang in aantal van de kauw. Hoewel dit ieder jaar veruit de meest getelde soort is, is de dominantie wel sterk afgenomen. Dit komt met name omdat steeds minder grote groepen van meer dan 100 exemplaren werden gezien. In 2018 was er nog maar één groep met meer dan 200 exemplaren in Leidschenveen.

Het aantal kauwen per PC-gebied daalde dan ook sterk van 58,7 in 2016 via 43,0 in 2017 tot 35,2 in 2018.

Het aantal PC-gebieden waar de kauw de meest getelde soort is liep navenant in deze jaren sterk terug: Van 25 van de 63 (40%) in 2016 via 19 van de 59 (32%) in 2017 tot 10 van de 58 in 2018 (17%).

De kauw was wel in alle PC-gebieden present, de zwarte kraai en ekster werden slechts in één gebied gemist. Het aantal zwarte kraaien per PC-gebied had in 2017 een piek en viel in 2018 weer terug op het gemiddelde niveau (13,2 per gebied). Hiermee duikelde hij net buiten de top-10 (11de). De ekster bleef stabiel met jaarlijks ca. 9,0 per gebied. Wel is de Haagse regio duidelijk armer aan eksters in MUS dan landelijk. Landelijk staat hij in de top-10, in onze regio komt hij niet verder dan de 15de plaats in 2018.

Door de grote groep kauwen bestond in het stadsdeel Leidschenveen/Ypenburg veruit het grootste deel van de getelde vogels uit kraaiachtigen, nl. 28%. Het Zeeheldenkwartier oost en Willemspark waren het armst, resp. 5 en 6%.

gaai

Het aantal gaaien in 2018 bedroeg 99. Al jaren wordt hij in 60 tot 70% van de PC-gebieden gezien, bedraagt het aantal per gebied ca. 2,8 en staat hij op de 30ste tot 33ste plaats qua algemeenheid. De meeste gaaien werden geturfd in het stadsdeel Segbroek: in 4 van de 5 wijken samen 21 exemplaren.

d. meeuwen

In 2018 zet de achteruitgang van de zilvermeeuw verder door, in 2016 1.714, in 2017 1.354 en in 2018 slechts 1.077. Het aantal per PC-gebied daalde navenant van 28,1 via 23,3 naar 20,0. En op de lijst met meest waargenomen soorten daalde hij van de 2de plaats in 2016 via de 5de in 2017 naar de 7de in 2018.

De kleine mantelmeeuw nam na een klein dipje in 2017 in 2018 weer toe van 1.383 tot 1.587 en het gemiddelde per PC-gebied steeg van 26,5 in 2017 naar 32,4 in 2018, het hoogst aantal ooit.

Escamp is het stadsdeel met absoluut gezien de meeste meeuwen. Leidschenveen/Ypenburg en Loosduinen zijn relatief arm aan meeuwen. Moerwijk west was de wijk waarin de meeste werden geteld, 190. In Scheveningen zijn de meeuwen de groep vogels waarvan er het meest geteld zijn, 29% van alle exemplaren bestaat uit meeuwen. In de randgemeenten spelen meeuwen maar een bescheiden rol in het totaal aantal.

De kleine mantelmeeuw heeft in bijna alle stadsdelen in 2018 de overhand gekregen op de zilvermeeuwen. Alleen in Segbroek houden de aantallen elkaar precies in evenwicht.

De kleine mantelmeeuw was in 2018 in zeven gebieden de meest getelde soort (in 2017 in 4). Drie PC-gebieden

hiervan lagen in Escamp. De zilvermeeuw, in 2017 nog in 6 gebieden het meest geteld, is nu nog maar in drie de meest algemene soort in MUS.

Het aantal kleine mantelmeeuwen en zilvermeeuwen maakte per telronde 30 tot 35% van het landelijk totaal uit.

De kokmeeuw bleef in 2018 stabiel met ca. 4,0 exemplaren per PC-gebied. De meeste werden nog in De Rietvink in Leidschendam gezien. Overigens is de Haagse regio arm aan kokmeeuwen vergeleken met de landelijke cijfers. Op de ranglijst van meest geziene soorten staat hij in onze regio op 37ste plaats tegen de 16de landelijk. Stormmeeuwen worden misschien niet altijd herkend. Alle 21 exemplaren werden waargenomen door zeer ervaren tellers in 4 verschillende gebieden.

e. duiven

De 4 duivensoorten waar het hier om gaat, te weten houtduif, holenduif, Turkse tortel en stadsduif, nemen al sinds 2013 voor het 5de opeenvolgende jaar samen precies 11% van het totaal aantal vogels voor hun rekening.

De houtduif is goed voor 55% hiervan, de stadsduif 39%, de Turkse tortel 5,5% en de holenduif moet het met minder dan 1% doen.

Het aantal houtduiven per PC-gebied schommelt al jaren rond de 22 exemplaren. Hij werd in alle PC-gebieden vastgesteld en staat op de 4de plaats van de lijst met meest waargenomen soorten. In het Statenkwartier en in De Put (Rijswijk) was het de meest getelde soort.

De stadsduif had een duidelijke piek in 2016 qua aantal per gebied (31,3) en viel daarna verder terug tot 21,8 in 2018. Een gedeeltelijke verklaring is dat er in 2018 een aantal PC-gebieden wegviel waarin hij veel werd gezien. Vanzelfsprekend staat hij op de ranglijst van meest getelde soorten in de Haagse regio vele plaatsen hoger dan landelijk (9de in plaats van 17de). In elke telronde maakt hij dan ook 20 tot 30% van het landelijk totaal uit. Van de vijf gebieden waarin de stadsduif de meest getelde soort was, lagen er vier in het stadsdeel Centrum.

De Turkse tortel vertoont sinds 2014 weliswaar jaarlijks een lichte stijging van 3,6 tot 4,4 exemplaren per gebied in 2018, maar blijft desondanks sterk achter bij het landelijk beeld (slechts 30ste op de lijst van meest waargenomen soort tegen landelijk 9de). In de randgemeenten ligt 50% van de PC-gebieden waar hij is gezien. Hier werd dan ook 63% van alle Turkse tortels in de Haagse regio gezien met als toppeer Wassenaar

met 29 exemplaren. In Den Haag zelf werd hij maar in 37,5% van de gebieden gezien, vooral in Leidschenveen/Ypenburg.

Er werden 23 holenduiven in 12 PC-gebieden waargenomen. Het aantal per PC-gebied is al jaren constant, gemiddeld jaarlijks zo'n 2,0 per gebied.

In het stadsdeel Centrum lag het percentage duiven ten opzichte van het totaal met 23% veel hoger dan het gemiddelde voor de Haagse regio door de aanwezige stadsduiven. Leidschenveen/Ypenburg was het armst aan duiven met slechts 6% van het totaal. Van de randgemeenten scoorden Leidschendam, Voorburg en Rijswijk ook laag met resp. 8, 9 en 8%.

f. gebouwbroeders

De gebouwbroeders betreffen 4 soorten, gierzwaluw, zwarte roodstaart, huismus en spreeuw.

In totaal werden er in 2018 maar 2.346 opgegeven tegen 2.552 in 2017. Dat komt alleen omdat de groep van 270 spreeuwen in 2017 niet meer is gezien. De gierzwaluw maakte 79% van het totaal van deze groep uit, de huismus 11% en de spreeuw 10%. Er werden dit jaar slechts 4 zwarte roodstaarten gezien.

De gierzwaluw had in 2018 een uitstekend jaar. Nog nooit werden er in de Haagse MUS-tellingen zoveel waargenomen, 1.853 tegen 1.602 in 2017.

Ook het aantal per PC-gebied was nog nooit zo hoog: 38,6 tegen 31,4 in 2017. Toch staat hij na de kauw op de 2de plaats op de lijst van meest waargenomen soorten in de Haagse regio, terwijl hij al jaren op de landelijke lijst nummer 1 is.

In maar liefst 15 PC-gebieden was hij de meest getelde soort (in 2017 in 11). In het stadsdeel Segbroek was hij zelfs in alle 5 betrokken gebieden de soort met het hoogste aantal. Van de andere 10 lagen er 5 in Den Haag zelf en 5 in de randgemeenten. In Segbroek werden 575 gierzwaluwen geteld, waarvan als toppeer 172 in de Vogelwijk. Voorburg was 2de met 270 exemplaren en het stadsdeel Centrum 3de met 209.

Door het wegvallen van de groep spreeuwen van 270 exemplaren viel het aantal spreeuwen per PC-gebied terug naar iets meer dan in 2016 (toen 5,8) naar 6,5 exemplaren per gebied. Dat is nog altijd lager dan het aantal in de jaren 2012 tot 2015 toen dat tussen bijna 8,0 en ruim 9,0 lag.

Er waren maar 7 gebieden waar er meer dan 10 werden gezien. In 42% van de 36 gebieden moest hij het met 3 exemplaren of minder doen. In Leidschenveen/Ypenburg werd hij in alle 5 PC-gebieden gezien.

De 20ste plaats op de ranglijst van meest waargenomen soorten is beduidend lager dan de 11de op de landelijke lijst.

De huismus lijkt zich te stabiliseren qua waargenomen aantallen. Weliswaar nam het waargenomen aantal scherp af van 343 in 2017 naar 256 in 2018, dit is echter vooral te verklaren omdat het gebied dat in 2017 veruit de meeste mussen had in 2018 niet geteld is. In 38% van de gebieden gaat het om 3 of minder exemplaren, hetgeen weinig hoop geeft voor een levensvatbare populatie. Het aantal exemplaren dat in de bekende kolonie in Duindorp werd geteld nam explosief toe van 23 in 2017 tot 54 in 2018. Alleen hierdoor is Scheveningen het stadsdeel waar de meeste mussen zijn gezien. Leidschenveen/Ypenburg doet het ook goed, in alle 5 getelde wijken werden ze gezien, samen goed voor 51 exemplaren. Verder zijn er nog kleine kolonies van meer dan 12 exemplaren in de Schilderswijk zuid (21), Leyenburg oost (15) en in Leidschendam De Rietvink (14).

In de Haagse regio zitten veel minder huismussen dan het landelijk gemiddelde. Op de ranglijst van meest waargenomen soorten in MUS is hij zelfs een plaats gezakt van de 18de in 2017 naar de 19de in 2018, op de landelijke lijst, staat hij op de 6de plaats. In elke telronde maakt hij slechts 2 tot 3% van het landelijke totaal uit, terwijl ca. 9% mag worden verwacht.

De vier zwarte roodstaarten die werden gezien (2 in Duindorp en 2 in Rijswijk) zijn toevalstreffers in MUS en niet representatief voor het totaal aan territoria van deze soort in de Haagse regio dat aanzienlijk hoger ligt. Rond Scheveningen Haven en de Watertoren in de Oostduinen zijn in ieder geval enkele territoria aanwezig. Ook in het Wijnhavenkwartier wordt hij regelmatig gezien, zelfs een keer op de Hoftoren en in het Benoordenhout.

Gebouwbroeders maken ca. 11% van het totaal aantal getelde vogels uit. Omdat veruit het grootste deel hiervan uit gierzwaluwen bestaat, wordt dit percentage in feite grotendeels bepaald door het al dan niet aanwezig zijn van gierzwaluwen. Geen wonder dat het stadsdeel Segbroek met 26% het stadsdeel is met veruit het hoogste percentage met Valkenboskwartier zuid als topper waar zelfs 36% bestond uit gebouwbroeders. Van de randgemeenten scoort Voorburg het hoogst met 19%.

g. halsbandparkiet

De toename van het aantal halsbandparkieten is in 2018 tot stilstand gekomen. In 2018 werden er 20,9 (in 2017

22,8)per PC-gebied gezien. In tegenstelling tot eerdere jaren werden er in 2018 in geen enkel PC-gebied meer dan 100 exemplaren geteld. De meeste werden in 2018 in Duttendel gezien, 91 stuks.

Op de 2de t/m 6de plaats staan allemaal PC-gebieden in het stadsdeel Centrum. De soort werd, op twee na, in alle PC-gebieden gezien. In drie hiervan was het ook de meest getelde soort. Zoals te verwachten was ligt één hiervan in het stadsdeel Centrum, de andere twee verrassend in Rijswijk.

Op de lijst van meest geziene soorten is hij één plaats gestegen en staat hij op plaats 5. In elke telronde maken ze 35 tot 40% van het landelijk totaal uit. Op de landelijke lijst staat hij slechts op de 24ste plaats.

Jaarlijks neemt de soort 5 of 6% van het totaal aantal exemplaren in de Haagse regio voor zijn rekening. In de stadsdelen Centrum en Haagse Hout ligt dit met respectievelijk 14% en 8% ver hierboven. In alle andere stadsdelen en in de randgemeenten haalt hij nauwelijks de 5%.

h. overige soorten

In 2018 omvat deze groep 15 soorten. In totaal ging het om 335 exemplaren. Het betrof 6 roofvogels, vier steltlopers en plevieren, twee spechtensoorten en verder nog fazant, visdief en koekoek. De scholekster maakt 37% en de grote bonte specht 29% van het totaal van deze groep uit.

grote bonte specht

De scholekster staat op de 29ste plaats van alle soorten qua aantal. Sinds 2016 is er een lichte daling in het aantal exemplaren per gebied. Het is niet duidelijk of er een verband is met het toegenomen aantal meeuwen. Vermoedelijk zijn de meeste vogels namelijk dakbroeders. De meeste zitten in het stadsdeel Escamp met 23 exemplaren, gevolgd door Rijswijk (18) en Leidschendam (17).

De grote bonte specht werd in alle stadsdelen en randgemeenten in kleine aantallen gezien. Koplopers waren de Bomenbuurt en de Vogelwijk in Segbroek waar resp. 8 en 7 exemplaren werden gezien.

De slechtvalk heeft de buizerd verdrongen als meest waargenomen roofvogel, 8 slechtvalken tegen 7 buizerds. In geen jaren werden zo weinig buizerds geturfd. De 3 haviken zaten alle in Rijswijk. Landelijk werden die op slechts 7 andere locaties gezien. Ook 12 van 20 fazanten kwamen uit Rijswijk. Vijf andere uit het stadsdeel Leidschenveen/Ypenburg. Het merendeel van de 18 visdieven zat ook Leidschenveen/Ypenburg. Al jaren maakt het aandeel aan overige soorten ca. 2% van het totaal aantal waargenomen exemplaren uit. Het stadsdeel Centrum is het armst en haalt niet eens de 1%. De hoogste percentages vinden we in de wijk Ypenburg bloemenwijk door de vele fazanten en visdieven, terwijl de scholeksters en kieviten zorgden voor een hoog percentage in De Rietvink (Leidschendam) en de Plaspoelpolder (Rijswijk).

6. Indexen

Het belangrijkste doel van het MUS-project is het onderzoeken van de aantalsontwikkelingen van zoveel mogelijk soorten in het stedelijk gebied. Daartoe

worden trends berekend die gepresenteerd worden in indexen, waarbij het beginjaar op 100 wordt gesteld. Wat opvalt, is dat voor sommige soorten de index extreem veel lager of hoger is dan in het vorige jaar. Voor 2018 geldt dat voor aalscholver, knobbelzwaan, soepgans, krakeend, kuifeend, kokmeeuw en staartmees. De verklaring is dat dit allemaal soorten zijn die in maar een klein aantal PC-gebieden zijn gezien. Het wegvallen van zo'n gebied in de telling kan grote gevolgen hebben voor de vergelijkbare aantallen. De genoemde soorten zijn alle in slechts 6 tot maximaal 21 gebieden gezien. Voor een dergelijk klein aantal PC-gebieden geeft het aantal exemplaren per PC-gebied van jaar op jaar een meer betrouwbare indicatie voor toe- of afname.

De meest betrouwbare indexen zijn die van soorten die grotendeels of alleen of hooguit in kleine aantallen samen worden gezien in ten minste 30 PC-gebieden. Dit zijn bijvoorbeeld vrijwel alle kleinere zangvogels, maar ook onder andere zwarte kraai, ekster, gaai, scholekster en grote bonte specht.

De geringe schommelingen in de indexen zijn een aanwijzing dat bij de meeste soorten in de Haagse regio er geen sprake is van een echte trend in voorkomen en de populatie redelijk stabiel is.

Een duidelijk gemiddeld positieve index zien we bij de aalscholver (toeneming in de kolonie in Meijndel), grauwe gans en Canadese gans, kleine mantelmeeuw (ontwikkeling ten koste van de zilvermeeuw) en vink (landelijke trend). Een soort met een negatieve ontwikkeling is de zilvermeeuw.

Uit de indexen van de overige soorten zijn nauwelijks harde conclusies te trekken.

winterkoning

www.haagsevogels.nl